

REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXV. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

Ára: 300 Ft

2018. OKTÓBER

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös jászkun redempcióra utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták régi kiváltságjogaikat. Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.



A jászok ünnepe a Vajdahunyadvárban

Fotó: Bugyi Gábor

TARTALOM

Emlékezés régi jászberényi tanárookra X.	2–5. oldal	A Jászság kapuja, Jászfényszaru	
Tömör Károly tanár életútja (1906–1973)	5–9. oldal	Régészeti leletek, kulturális emlékek Jászfényszaruról	
Egy jászberényi rendőrkapitány tragédiája		– időszaki kiállítás a Jász Múzeumban	22–24. oldal
Dr. Bathó Endre tragikus története	10–11. oldal	Lajosmizse Expo 1993–2018 – kiállítás és vásár	25. oldal
Lajosmizse 25 éve város	12–14. oldal	Oszét sört főztek Magyarországon	26–27. oldal
Jász ünnep a Vajdahunyadvárban	15. oldal	Sugárné Koncsek Aranka	
KÉPES RIPORT		száz éves születésnap köszöntése	28–29. oldal
a Vajdahunyadvárban rendezett Jász ünnepről ...	16–17. oldal	A Jászsági Hagyományőrző Egylet	
Kunkapitányt választott a Nagykunság	18. oldal	Asszonyok című népi színjátéka Jászberényben	29. oldal
Esküvő jász viseletben	19. oldal	KÉPES RIPORT	
„Ne röhögj pippi!”	19. oldal	a Jászsági Hagyományőrző Egylet	
Ásatás a „Hűtőgépgyár” mellett	20. oldal	Asszonyok című darabjáról	30–31. oldal
Jászok a matyók fővárosában	21. oldal	Iskolaköszöntő Jászfákóhalmán	32. oldal

Emlékezés régi jászberényi tanárookra X.

Az előző írásommal kiléptem a jászberényi József Nádor főgimnázium (ma Lehel Vezér Gimnázium) termésettudós tanárainak vonzasköréből, és három bölcsésztudor tanár életét, munkásságát kezdtem az emlékezet asztalára helyezni.

Mind a három tanár magyar – latin szakos volt, s 1897 és 1926 között egymás után, egymást váltva voltak a főgimnázium tanári karának tagjai. **Sajó Sándor 1897–1903 között, firtosváraljai Deák Ferencz 1902–1912 között, dr. Csoma Kálmán 1910–1926 között** szolgáltak a gimnáziumban. Tanári munkájuk mellett szépirodalmi munkásságukkal, költeményeikkel, irodalomtörténeti írásaikkal, néprajzi kutatásaik eredményeivel is maradandót alkottak, s nem mellesleg Jászberénnyel és a Jászsággal is foglalkoztak.

Sajó Sándorra való emlékezés után most a Jászság népköltészetét kutató Deák Ferenc munkásságáról készítettem dolgozatot.

Firtosváraljai Deák Ferencz privát életéről nem találtam információt, de feltételezhető, hogy a nemesi előnév arra utal, Erdélyből, Firtosváraljáról származott. (Firtosváralja Románia, Hargita megye, Farkaslaka közelében, a Konyha patak partján található). S főleg jászberényi munkásságát tudom bemutatni. Az iskolai évkönyv szerint, 1902-ben saját kérésére került a József Nádor főgimnáziumba, de nem derült ki, hogy hol volt az előző munkahelye. Ekkor már ötödik éve tanított, talán 27–28 éves lehetett.

Magyart, latint tanított és kezdettől fogva osztályfőnöki teendőket is el látott. 1903-ban, a nyári szünidőben lehetősége volt elvégezni a görögpótló irodalom tanfolyamot, így tanította ezt a tantárgyat is. 1906-ban az ideiglenes rendes tanárt rendes tanárrá minősítették, s véglegesítették az iskolában.

Az iskola életében a tanításon kívül is kapott feladatokat. A klasszika-filológia szertár őre volt. 1903-ban az Erzsébet emlékűnnepen ő mondott beszédet. Az önképző kör munkáját segítette pályázati feladatok kitűzésével és a pályaművek elbírálásával. Pályatételei a népköltéssel voltak kapcsolatosak, a következő címeikkel szerepeltek: Az 1908/09-es tanévben: „Jász népmé-

se gyűjtemény. Valamelyik jász község mesemondó költészetének bemutatása a hely színén lejegyzett népmesék kapcsán vagy „A jászok babonái. Adalékok a jászvidék jellemzéséhez, valamelyik környékbeli község népének megfigyelése alapján.” Az 1910/11-es tanévben: „Utazásom a jász községekben. Népköltészeti és néprajzi tanulmány és anyaggyűjtés.” Az 1911/12-es tanévben: „Jász népdalok, népmesék”.

Deák Ferenc minden évben jutalmazta a legjobb pályamunkát készítőket. Adománya mindenkor egy darab 10 koronás arany, illetve értékes jutalomkönyvek.

Évente kísérő tanár volt a tanulmányi kirándulásokon, több évben jártak a Mátrában és Egerben. Az 1908/1909-es tanévben a tanítványaival „felrándult” Budapestre. Megtekintették a főváros nevezetességeit és az Erkel Színházban látták az Ember Tragédiája című előadást.

Irodalmi munkássága is a népdalok, népmesék, balladák világához kapcsolódik. A Jászság és a jászok alapította településeit járta és gyűjtötte a népdalokat, népmeséket, ezeket és tapasztalatait közzé tette. Jász-kun népköltészeti és néprajzi gyűjtéseinek eredményeit a Jász Kürt újságban közölte. Közművelődési előadásokat tartott a jász és kun népdalokról, „A jászok és a Jászság múltjáról.” 1911 februárjában felolvastán azonban nem a Jászság volt a témája, Svájcot mutatta be vetített képekkel.

Az 1909/10-es tanév értesítőjében Jász népköltési adalék című esszéje olvasható. Ebben megállapítja, hogy „A jász vidék néprajzi és népköltési hagyományai kevésbé ismeretesek. Nem is nagyon keresett terület, mert a jászok vidékét – etnográfiai elhelyezkedésüket tekintve, – a hevesmegyei néptörzsek, a Nagy-Kunság sűrű népessége és Budapest vidékének a magyarsága egészen bekerítik, s az így beékelte jász lakosságot első helyen érinti a főváros kultúrája is.

Azonkívül történeti fejlődésük alatt a sok politikai átalakulásnak s a nemzeti küzdelmek változásainak teljesen ki voltak téve, s mondhatjuk, hogy ilyen helyzetben e nép a politikai áramlatok, a szomszédos vidékek kultúrájának hatása alatt egészen átalakult. Levetkőzte eredeti tulajdonságait. Népszokásait

elhagyta, s újakkal cserélte fel. Nyelve, viselete magyarrá tette.

(...) régiségtani adataik nincsenek, melyekből múltjuk hagyományait összeszedhetnők s néprajzi ismertetésüket megírhatnók. (...)

Annál fontosabbak népköltési adalékaik! Népdalt és mesét találhatunk e vidéken is, mert népköltészet terén a jászok éppen úgy alkotnak és teremtenek újakat, őriznek meg régieket, mint az ország más népei. Ezen állításom igazolására legjobb bizonyíték népköltészeti gyűjteményük, mely a Kisfaludy-Társaság pártfogásával szépen halad megvalósulása felé.”

Elsőként a népdalokról ír, a gyűjtéséből vett példákkal magyaráz. Néhány gondolata: „A tisztán népies dalt bevezető természeti képeiről vagy hasonlatiról, ha ez nincsen, akkor hangulatkeltő első verssoráról s a végén csattanós záró mondatáról könnyen felismerhetjük, (...)

A refraineik, ismétlések azonkívül a dal ritmusának és zenei előadásának elmaradhatatlan kellékei.

Kádár Ferenc a tanyán, a tanyán,
Levelet írt asztalán ice, here, hopp,
A levélbe azt írta, azt írta,
Nem házasodik meg soha
ice, here, hopp.

Erre Mari megihedt, megihedt,
Magas ágyat nem vethet,
ice, here, hopp,
Magas ágyat nem vethet, nem vethet,
Kerek kontyot nem köthet
ice, here, hopp.
(Pusztakerekudvar)

(...) Tréfás dalaik, víg danáik a népdal formáit megtartják. Ezek a dalok a vidám hangulatot, a kedves bohóságot, vagy az élénkséget nem a forma változtatásával, hanem a ritmus élénkségével, a refraineik alkalmazásával érzéktik. Érezzük bennük a gyorsabb ütemű versszakok lüktetését, az enyelgő vidámság hangjait, de a népdal szerkezetét tisztán megőrzi.

Sej bedőlött a váci torony teteje,
Majd felhúzza Kohner Úrnak hat ökre,
Khoner Úrnak mind a hat ökre villás,
Valamennyi bérese van mind csámpás
(Jásztelek)

(...) Legbecesebbek a népromantika adalékai, minők a balladák, románcok, de ezek az alföldön ritkábbak is. A jászok népromatikája a tárgyát a régi betyárvilág kalandjaiból, falusi történetekből vagy a nomád élet pásztorhagyományaiából meríti, (...) szerelmi históriákat, rangkorságot, a megtévedt nők lelkifurdalásait tárgyalják. (...) az ősrégi balladákat is ismerik.

Alattyanban gyűjtötte a *Fehér László* című balladát, ami 14 versszakos s így kezdődik:

„Megfoglák már Fehér Lászlót
A Fekete-halom alatt
Olyant csattant az ostora,
Behallott Gönc városába.

*Fehér Anna meghallotta,
Hogy a bátyja be van fogva,
Szalad az istállóajtóra:*

Fogd be kocsis hat lovadat!

*Tegyél fel egy zsák aranyat,
Vékával ezüst húszassal,
Kavarodj bé Kolozsvárra,
Horváth Ferencz udvarára”*

A második részben pedig a mesékkel foglalkozott. „Meseköltészetük általában gazdag. (...) Találhatunk egészen eredetit is, melyet még nem ismer a meseirodalom s ezek becses adatok, s gyűjteményünkben nem egy ilyen darab lát napvilágot.

Adalékaimban e helyen a csali meséről és mesekezdeésekről emlékszem meg, majd röviden jellemzem a meséket s állításaim bizonyítására egy-két példát felsorolok.

A mesét tréfás vagy hangulatkeltő mesekezdés vezeti be. (...) A csali-mesék ezen adat szerint nem egyebek, mint mesekezdések. (...) A csali-mese tartalmát tekintve, nem lehet más, mint egy tréfás bohóság meseköntösben, amellyel a mesélő elbeszélését fűszerezi. (...)

A jász csalimesével a jártasabb mesemondó áll elő s mikor nevetésre indította a hallgatóit s hangulatot keltett, akkor kezd bele az igazi mesébe.”

A példának felhozott csalimeséje így kezdődik: „*Hún volt, hún nem volt, hetedhétországon is túnnan volt, az óperenciás tengereken is túnnan, kidiült-bedült kemencének egy csepp oldala sem volt, mégis annyi pogácsa megsült benne, hogy 12 szekér nem bírta volna el.*”

A Jász Múzeum Évkönyvében, melyet 2001-ben adtak ki, Pernyész Lívia *Adatok a Jászság népmese világából* című írása is megtalálható. Ebben Deák Ferenc 1909 körül Jászberényben gyűjtött, *A koporsóba járó királylány és a katona* című meséjének a kezdése: „Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon túnan volt a világon egy nagy fa. Annak a tetején volt egy rossz szoknya. A rossz szoknya 99 ráncában volt egy kis cédula. Arra a cédulára ez volt írva:...”

Deák Ferenc a mesék fontosságát egy mondatba sűrítve adja meg: „Mert mit őriznek népmeséink? Nemzeti őshagyományainkat.”



*Firtosváraljai Deák Ferenc könyvének
címlapja*

Az 1903-ban alapított Dél-magyarországi Magyar Közművelődési Egyesület (DMKE) rendes tagjaként népköltészeti és néprajzi gyűjtéseket végzett, irodalomtörténeti és néprajzi ismertetéseket írt. Irodalomtörténeti és néprajzi tanulmányokat írt az *Etnographia* és az *Irodalomtörténeti Közlemények* című lapokba.

Az Irodalomtörténeti Közlemények 1907. 17. évf. 3. füzetében jelent meg Vitéz Kádár István éneke (Rákóczy György 1657-iki lengyel hadjáratából) című tanulmánya. A tanulmány 33 oldalon öt fejezetből áll. „Az ének szerzője a verső szerint Ködi Farkas János, a ki a Rákóczy udvarában szolgálatokat teljesített, korának műveltségével bírt, mint költő is ez ének alapján ismeretes lett” – írta Deák Ferenc. Az évszázadok alatt az ének sok változáson ment keresztül.

Többen foglalkoztak annak helyreállításával. Deák Ferencz is erre törekedett. A tanulmányban az ének helyreállításának menetével és az énekkel megismerteti az olvasót. Összehasonlítási alapul vette a népköltészet jegyeit, példákkal mutatva be azokat. Majd azt írja, hogy „*a búcsúztató énekekről emlékezem meg: t. i. ezek ismerete alapján állítottam helyre »Kádár István« énekének szövegét. (...) Az ének helyreállítását verssorok vizsgálatával kell kezdenünk.*” Négy régi énekből készült az új szöveg. S minden verssor esetében névrövidítés jelzi, hogy honnan származik. Ezek „*Pr.=Princeps editio (első elfogadott kiadás), E.=Erdélyi, Th.=Thaly, D.=Deák, M.=Mindenik*”

Az ének 39 versszakból áll. Az első és az utolsó két versszakot emeltem be a dolgozatomba, melyekből jól látszik, nagyon sok munkával járhatott a 39 versszak helyreállítása, de nem volt hiábavaló.

1. Szörnyű nagy romlásra készült
Pannónia,
Könyje, mint tengernek megáradott
habja,
Az búnak, bánatnak környül vett
nagy árja,
Mert az vitézeknek esett
most egy hujja.
1. E. Th. D., 2. Pr., 3. D., 4. Pr. D. /
2. Nem illik ez vitézt nekem
elhallgatnom,
Sőt méltó Kádárról
bölcsek verseket írnom,
Elsőbben szent írást kell
ezekre hoznom,
Azután az romlott magyar népre
szabnom.
1. M., 2. Pr., 3. M., 4. Th. E.
(...)
38. Ez éneket a ki rendelé versekben,
Vitéz Kádár Istvánt kesergé szívében,
Csak alacsony sorsú
gyenge értelemben,
A nevet keresed néhol a versekben.
1. D. E., 2. Th. D., 3. Th. D., 4. D.
39. Dicséret, dicsőség legyen az Istennek,
– Fogja pártját immár
szegény nemzetünknek,
Adjon vitézeket jó fejedelmünknek,
Miert dicséretet mondjunk
szent nevének.
1. D. Th. E., 2. D., 3. D., 4. D.

(folytatás a 4. oldalon)

(folytatás a 3. oldalról)

1909-ben az Irodalomtörténeti tanulmányok a kuruc költészet köréből címmel jelent meg önálló műve. Előszavában a következőket írta: Irodalomtörténeti tanulmányaim a kuruckor költészetéből a szerelmi lantos költőket és a népdalköltészetet fejtetik. »Vitéz Kádár István éneke« c. értekezésem megelőzi a kurucidőket, de az eddigi irodalmi kutatások a Thaly Kálmán kuruckori közléséhez fűződnek s ezért joggal csatolhattam a többi értekezésem mellé. Végül felhasználom »Tanulmányaim« kiadásának alkalmát s a függelékben székelyföldi ünnepi köszöntő és üdvözlő versgyűjteményemet közrebo csátom.

Tanulmányaim irodalomtörténeti adatokat foglalnak magukban s nem adják a kuruckornak általános jellemzését. De mint adalékok sem kerülhetik el az olvasók és szakemberek figyelmét, mert a kuruckorból több fontos elvet és adatot sorolnak fel. Ismertetek lantos költőket, akiket eddig nem ismertek; felsorolok népdalokat, amelyek a kuruckorból valók, továbbá rámutatok újabb népdalköltészeti gyűjtéseinkből olyan népies termékekre, melyek már a kuruckorban megvoltak.

A függelékben pedig a karácsonyi, húsvéti, pünkösdi és névnapi üdvözlőversek egész sorozatát mutatom be, melyek érdekesen jellemzik a XVII. és XVIII. évszázad deákos műveltségét, félnépies termékeit s fényt vetnek koruk irodalmára, adaléklul szolgálnak az irodalomtörténetünk műkincseihöz.

Örömmel emlékszem meg s köszönetem nyilvánítom dr. Császár Elemér úrnak, aki »A kuruckori szerelmi lantos költők« c. cikket, dr. Sebestyén Gyula úrnak, aki a versgyűjteményt megtekintette s kik a kiadást elősegíteni szívesek voltak.

A tanulmányban 66 oldalon a kuruckori szerelmi lantos költőkről, a kuruckori népdalköltészetről lehet olvasni, a függelékben pedig székelyföldi köszöntő és üdvözlő versgyűjtemény található. Szabolcsi Bence zenetörténész is felhasználta ezt az írást Vers- és dallam-émlék a »Törökországi levelekében« című munkájában.

A Kisfaludy Társaság tagja volt. Írásainak kiadását a Társaság segítette. A Kisfaludy Társaság Évlapjain a titkári jelentések több alkalommal is foglalkoztak Deák Ferenc tevékenységével. 1908-ban a következő olvasható: »Firtosváraljai Deák Ferencz jászberé-

nyi tanár, ki a Jászság népköltési kincseit gyűjtötte össze nagy szorgalommal, szintén Társaságunk anyagi támogatásával a pestvármegyei és nagykunsági jásztelepek felkutatására indult.»

A következő évben pedig az alábbiak jelentek meg:

»1909. május 5. Deák Ferencz népköltés-gyűjtő a Társaság kiadásában megjelenendő jász népköltési gyűjteménye élére a Vallás- és közoktatásügyi miniszterhez szóló ajánlást óhajtaná nyomtatni. A Társaság nem engedi meg, hogy a kiadásában megjelenő munkák ilyen módon bárkinek is ajánlassanak.

1909. szept. 28 Titkár, mint a népköltési gyűjtemény szerkesztője közli, hogy Deák Ferencz kiadásra kész jászsági gyűjtését immár Sebestyén Gyula rendes tag szakértő vizsgálatá alá bocsátja. Megjegyzí azonban ez alkalommal, hogy Sebestyén a népköltési darabokat az illető nyelvjárásokat kifejező fonetikus helyesírással óhajtaná mindenkor kiadatni.

A Társaság megbeszéli Sebestyén eszméjét, de általános lévén a meggyőződés, hogy a szépirodalmi Társaság kiadásában megjelenő népköltési termékeknél a főszű azok irodalmi tartalmán és értékén van, melyet a nyelvjárások különös fonetikai utánzása esetleg elburkolhat, háttérbe nyomhat, azt határozza, hogy a megszokott, régi helyesírás, mely általában az irodalmilag elfogadott s e mellett az egyes, kiválóan érdekes táj szólamok feltűntetését nem zárja ki, jövőben is megtartandó»

Ugyanebben az évben »A LXIV. ünnepélyes közülés Vargha Gyula titkári jelentésében ez áll: ...az elmúlt évben csak a gyűjtés munkája és a gyűjtemények rendezése folyt. Sajtó alá van készítve (...) firtosváraljai Deák Ferencz jászsági gyűjtése.» Ez a »Jász népdalgűjtemény.»

»A Jászság népdalkincsét elsőként ő gyűjtötte, (...) Munkája kéziratban maradt fenn, melynek részletes elemzésére még nem került sor» – olvasható Papp Izabella cikkében 2017 májusában a Boldogházi Hírekben.

2011-ben Jászberényben megjelent a Szülőföldünk a Jászság című helytörténeti olvasókönyv. A Népdalok, balladák című, V. Juhász Nyitó Klára jegyezte írásból kiderül, hogy Firtosváraljai gyűjteménye több szempontból is figyelemre méltó.

– Jász településeken és a Kiskunság területére kirajzó jászok lakóhelyein gyűjtött népdalokat, balladákat.

– A gyűjtemény betyár dalokat, pász-

tor dalokat, munkadalokat és enyelgő, bánatos, boldog hangulatú szerelmi dalokat tartalmaz.

– A 19. századi népdalgűjtemények legtöbb esetben csak a dal szövegét ismertették, a szöveghez kapcsolódó dallamot valószínűleg a kottázás nehézségei miatt nem jegyezték le. Firtosváraljai Deák Ferenc kézíratos gyűjteménye ebből a szempontból kiemelkedik a többi közül, hiszen ő több népdal esetében is igyekezett a dal dallamát, ritmusát leköttázni. (Fonográfus hangfelvételeit pedig a Néprajzi Múzeum őrzi.)

V. Juhász Nyitó Klára tematikus csoportosításban mutatja be a jászsági népdalok, balladák közül néhányat. Az utolsó példa egy olyan ballada, melyet Deák Ferenc dallam nélkül jegyzett le és így került a gyűjteményébe. A betyárballadák egyike ez, ami Patkó Bandiról szól 10 versszakban. Már az első három versszakot olvasva is érezzük, hogy ezt dalolni lehetne:

„Híres betyár vagyok,
Patkó az én nevem,
Tizenhat vármegye,
Rég kerestet engem.

Hegyeket, völgyeket,
Mind összemáskálnak,
A szegény legényre,
Sehol se tanának.

Pedig ott is vagyok,
Ahun nem gondolják,
Híres paripámot,
Mindenütt csudálják.”

A Folkrádió honlapján jelent meg, hogy 1998-ban kiadásra került a »Jászsági népdalcsozor. Jászsági népdal-felvételek 1907–1997« című album. A kiadója »A Jászságért« Alapítvány Budai Ilona szerkesztésében. Az albumot bemutató rövid írásban olvasható: »A huszadik század első évtizedében Deák Ferenc – a jászberényi gimnázium tanára – 60 darab fonográfphengerre mintegy 100 dallamot rögzített több jászsági településen (Jászberény, Jászládány, Jászfényszaru, Jászsalsószentgyörgy, Jásztelek).»

Irodalmi munkásságát a szakma is elismerte. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1912. február 13-án, a választmányi ülésen rendes tagjainak sorába választotta, derül ki a Pintér Jenő szerkesztette Irodalomtörténet 1912. 1. évfolyamának Folyóiratok szemléje című fejezetéből.

Firtosváraljai Deák Ferenc a kutató és gyűjtő munkája alapján már szinte jásznak tekinthető, aki azonban 1912. szeptember 28-án távozott Jászberényből. Ugyanis, a Hivatalos Közlöny 1912. október 1. számát idézve, *Deák Ferenc jászberényi áll. főgimnáziumi r. tanárt a fehértemplomi áll. főgimnáziumhoz (1912. szept. 20-119440) helyezte át a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter.* (Fehértemplom Szerbia, Vajdaság, Dél-bánsági körzetében található, a szerb-román határ 2 km-re van a várostól).

Az 1913/14-es tanév évkönyvében még van utalás a Deák Ferenc jutalomdíjlapra. Ezt követően már csak arról találtam információt, hogy 1915-ben is a fehértemplomi főgimnázium tanára, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság rendes tagja.

Firtosváraljai Deák Ferencz 10 évig volt a jászberényi főgimnázium tanára. Az oktató-nevelő munkája mellett feladatának tekintette a jászok népköltészetének felkutatását, rögzítését és így annak megőrzését. Remélhetőleg a belátható jövőben sor kerül kéziratos anyagainak, a fonográf felvételeinek teljes feldolgozására, s ezt a közkincset a köz bármely tagja láthatja, olvashatja, hallhatja, hogy teljesüljön a haza bölcsének (a névrokon) Deák Ferencnek a mondása: „...A mi megmarad, fordítsa jó czélokra!”

Források:

- A jászberényi Magyar Királyi Állami József Nádor Reálgymnázium értesítői 1902–1914 között
- Pernyész Livia: Adatok a Jászság népmese világából In: Jász Múzeum Évkönyve 1975–2000. Jászsági Könyvtár 4. Jászberény, 2001
- H. Bathó Edit: Tancos műsor Bartók Béla emlékére In: Redemptio 2007/február
- V. Juhász Nyitó Klára: Népdalok, balladák In: Szülőföldünk a Jászság Helytörténeti olvasókönyv, Jászberény, 2011
- Boldogházi Hírek 2017. Május, Múltidéző
- A Kisfaludy Társaság Évlapjai, Új Folyam 43. (1908–1909)
- A Kisfaludy Társaság Évlapjai, Új Folyam 44. (1909–1910)
- Hivatalos Közlöny 1906. 02. 15-ei száma
- Hivatalos Közlöny 1912. 10. 01-ei száma
- Budapesti Hírlap 1903. 06. 18-ai száma

Irodalomtörténet 1912.1. évfolyam
Irodalomtörténeti Közlemények 1907. 17. évf. 3. füzet
http://real-j.mtak.hu/7630/1/MTA_KisfaludyTarsasagEvlapjai_1909-1910.pdf
<https://www.antikvarium.hu/konyv/f-deak-ferenc-irodalomtortenetitanulmanyok-a-kuruc-kolteszet-korebol-567134>
<https://folkradio.h/radio/album/511/jaszagi-nepdalcokor-jaszagi-nepdalfelveletek-1907-1997>
http://epa.oszk.hu/00000/00001/00077/pdf/ITK_00077_1907_03_300-332.pdf

Csörgő Terézia
nyugalmazott

biológia-kémia szakos tanár

Tömör Károly tanár életútja (1906–1973)

1939 és 1957 között tanított a Jászságban egy hányatott sorsú és nehéz körülmények között élő, nagyon szigorú, kemény, határozott és következetes pedagógus. A hatalom háromszor is meghurcolta, állásvesztésre ítélte, rosszululató emberek igaztalan feljelentései alapján, annak ellenére, hogy szélesebb környezete becsületes és igazságos embernek tartotta. Az igaz viszont, hogy hirtelen haragú volt, lapát méretű tenyere legendás pofonokat tudott adni az arra érdemes nebulóknak, esetleg a vonalzó vagy a számológép segítségével próbálta jobb belátásra bírni azon diákokat, akik azt „kiérdemelték”, ezáltal is ösztönözte őket a jobb tanulásra és az iskolai fegyelem betartására.

Ki volt Ő?

Tömör Károlynak hívták. Néptanító volt, majd általános iskolai tanár. Pályafutását Nógrád vármegyében kezdte, Fejér, majd Szolnok vármegyében folytatta és végezetül Pest megyében fejezte be.

Tolna vármegyében, Dörypatlan településen született 1906. március 19-én, német nemzetiségű szülők gyermekeként. Dörypatlan 1940 óta Zomba község része. Német nemzetiségi identitását megtartva igaz és becsületes magyar állampolgárként élte le életét, viszonylag fiatalon, 67 éves korában,

1973. március 31-én halt meg Szekszárdon. 1973. április 5-én, délután 3 órakor helyezték örök nyugalomra a szekszárdi alsóvárosi temetőben.

Születéskori neve Támer Károly. Családi nevét 1929-ben Tömör-re változtatta. Édesapja, Támer Ádám uradalmi vincellér, édesanyja, Schleining Berta Józsa háztartásbeli. Két házassága volt. Első felesége Taubert Ida, aki 1908-ban született Nagybereznán (Ung vármegyében). Házasságkötésük időpontja: 1930. november 22. Taubert Ida 1971. május 23-án halt meg Kamaraerdőn, és Budaörsön temették el. Tömör Károly 1972-ben újránősült, és visszaköltözött Tolna megyébe, Szekszárdra. Második felesége Kardos Erzsébet volt.



**Tömör Károly 1930-ban
mint kezdő tanító**

Házasságukból saját gyermekük nem született. 1947-ben egy 20 éves árva lányt és egy 8 éves kisfiút fogadtak magukhoz. A leányt szinte mint családtagot magánúton taníttatja, a fiút pedig örökbe fogadja. Az adoptálás egy évig elhúzódott, míg végül sikeresen lezárult az örökbefogadási folyamat. Török Vince néven anyakönyvezték (sz.: 1938. szeptember 27-én, Budapest X. kerületében) és 1948. október 1-től utalták ki részére a családi pótlékot.

Hogyan alakult Tömör Károly életpályája? Mi az, amit tudunk, és mi az, amit nem tudunk róla.

Gyermekkoráról nem tudunk semmit, nem tudjuk azt sem, hogy elemi iskolai tanulmányait, illetve a középiskola alsóbb osztályait hol végezte. Alapképzése: népiskolai tanító, oklevelének (folytatás a 6. oldalon)

(folytatás az 5. oldalról)

száma: 9/1928, a pécsi Római Katolikus Püspöki Tanítóképző Intézetben végzett, oklevelét 1928. június 15-én szerezte meg.

Az oklevél megszerzése után rövidesen munkába állt, mint a „nemzet nap-számosa” dolgozott nyugdíjazásáig.

Munkahelyei:

- 1928. IX. 18. – 1931. XII. 10.: állami tanító (ideiglenes), állami népiskola, Vizslás (Nógrád vármegye)
- 1931. XII. 11. – 1932. X. 10.: állami tanító (ideiglenes), állami népiskola, Mátraszele (Nógrád vármegye)
- 1932. X. 11. – 1933. V. 12.: állami tanító (ideiglenes), állami népiskola, Sárszentágota, Fejér vármegye
- 1933. V. 13. – 1933. VI. 30.: állami tanító (ideiglenes), római katolikus népiskola, Sárbogárd, Fejér vármegye
- 1933. VII. 1. – 1934. IX. 2.: állami tanító (végleges), római katolikus népiskola, Sárbogárd, Fejér vármegye
- 1934. IX. 4. – 1936. VI. 30.: állami tanító (végleges), állami népiskola, Rácalmás, Kulcs telep, Fejér vármegye
- 1936. VII. 1. – 1939. VII. 31.: állami tanító (végleges), állami népiskola, Rácalmás, Kulcs telep, Fejér vármegye
- 1939. VIII. 1. – 1946. XII. 8.: állami tanító (végleges), állami népiskola, Jászberény, Réti tanya, Szolnok vármegye
- 1946. XII. 9. – 1951. VI. 30.: állami tanító (végleges), állami népiskola, Jászboldogháza – Sóshidi tanya, Szolnok megye
- 1951/1952. tanév: nevelő, Állami Általános Iskola, Jászboldogháza – Központ, Szolnok megye
- 1952/1953 tanévtől 1955/1956 tanévig: nevelő, Állami Általános Iskola, Pusztamonostor, Szolnok megye
- 1956/1957 tanév: nevelő, Állami Általános Fiúiskola, Jászberény, Szolnok megye
- 1957/1958 tanévtől nyugdíjazásáig: nevelő, Állami Általános Iskola, Törökbálint, Pest megye.

Élete meglehetősen mozgalmas volt, 13 munkahelyen dolgozott, tizenháromszor kellett költözködni, tizenháromszor kellett alkalmazkodnia új környezethez, tizenháromszor kellett bizonyítani tehetségét és a pedagógiai munkára való rátermettségét. Végigélte és szenvedő alanya volt a második világháborúnak, és az 1956-os forradalomnak, főleg pedig az azt követő időszakoknak. Kétszer ítélték állásvesztésre és kétszer kellett újrakezdenie az életét, tanítói munkásságát.

Katonai szolgálatra három alkalommal kellett bevonulnia, viszonylag rövid időre. Katonai szolgálata teljesítésének időpontjai:

- 1936. június 15. – 1936. szeptember 5.
- 1939. március 10. – 1939. április 30.
- 1940. május 12. – 1940. október 3.

Katonai rendfokozata: karpaszományos őrmester.



Tömör Károly a Réti iskolás diákjaival az I. világháborús emlékmű előtt



Tömör Károly az elsőáldozó diákjaival

Szaktanári képesítését mikor szerezte, nem tudjuk. Visszaemlékezések alapján a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán kapta meg általános iskolai tanári oklevelét.

Tömör Károly egy-egy állomáshelyére kerülve igyekezett jó kapcsolatot kiépíteni a környezetében élőkkel, kisebb

ügyes-bajos dolgaikban igyekezett segíteni, pl. adásvételi szerződések vagy kérvények megírása – a hozzá fordulóknak tudásához képest igyekezett segíteni. A jól tanuló fiatalok képességeit időben felismerte, a szülőket igyekezett meggyőzni a gyermekük továbbtanulása érdekében.

Igen sokrétű, nagy tudású és intelligens emberként ismerte a környezete. Szerette a természetet, a tanyai gyermekek számára is ismeretlen, a különböző növények életciklusáról szóló oktatásáról vált közismertté. Saját magával, és környezetével szemben is kérlelhetetlen rendet és fegyelmet követelt.

Ebben az időszakban, főleg a tanyai iskolák mellett oktatótertek is voltak. Ezeket a kerteket és a hozzá tartozó gyümölcsösöket nagy szakértelemmel és gondosan ápolta, mely munkákba a tanulókat is bevonta.

Elgyomosodott vagy gazzal benőtt terület nála nem lehetett sem a konyhakertben, sem a gyümölcsösben. Nagy propagálója volt a selyemhernyótenyésztésnek is.

Szívéigye volt a környezete esztétikai rendben tartása is. Sóshidán a tanyai élet egyes motívumait ábrázoló képekkel díszítette. Akadtak közöttük olyan alkotások is, melyek az általános

műveltséget vagy az ismeretterjesztést szolgálták. Szeretett használni jelmondatokat: „Tanulj többet, jobban élsz, tanulj jobban, többet érsz!” – kedvenc mondása volt, és ez a mondat a tanyáremben is olvasható volt. „A tett első, a szó a második” – Széchenyi István gondolata is kedvenc szavajárása volt.

A műveltség terjesztését mindennél előbbre tartotta. Az iskolából kimaradt túlkoros gyermekeket magánúton tanította. Szociális érzékenységről is ismert volt, a nehezebb sorsú szülők gyermekeit karácsonykor igyekezett megajándékozni. Egy alkalommal, ugyancsak Sóshidán, az iskola mellett egy tanya kigyulladt, a tűzoltást irányította, a hajléktalanná vált családot az iskolai tanítólakásba befogadta, és átmenetileg szűkös keretéből az ellátásukról is gondoskodott. Ezzel a cselekedetével kivívta a környékeliek tiszteletét és nagyrabecsülését.

Mint már említettem, nagyon szigorú volt minden tekintetben. Rendszeresen ellenőrizte a tanulók higiénés állapotát, gyászkeretes köröm, nagy haj – különösen lányoknak ápolatlan – nem lehetett. Ellenőrizte a cipők tisztaságát is. Ha kellett, ezekben az esetekben fegyelmezett is körmösök, padra húzás, vagy a méterrúd alkalmazásával. Ezek alkalmazása abban a korban általánosan szolgálta a nevelés céljait.

1921 és 1945 között a magyar fiatalok katonai előképzése a leventemozgalom keretében történt. Az 1921. évi LIII. tv. valamennyi 12 és 21 év közötti ifjút rendszeres testnevelésre kötelezett, majd az 1935. évi II. tv. a testnevelési kötelezettséget levente kötelezettséggé alakította át. A leventék oktatását a nyugdíjas katonatisztek vagy zömében katonaviselt pedagógusok végezték. Tömör Károly is leventeoktató lett, feladata a réti iskola körzetében élő réti és pelei fiatalok oktatása. A katonai előképzés mellett fontos feladatának tekintette a fiatalok hazafias nevelését is. Egykori leventéi tisztelettel emlékeznek rá, oktatói és nevelői munkájáról senkitől sem hallottam panaszt.

A második világháború befejezése után Magyarországon az ország demokratikus átalakítása és a fasiszta elemek befolyásának megszüntetése érdekében igazoló bizottságokat hoztak létre. Az igazoló bizottságok igazolás alá vonták a volt közalkalmazottak, katonai személyek, magánalkalmazottak és mások korábbi magatartását. Ha valakiről megállapították, hogy antidemokratikus magatartást tanúsított, az illetőt nem igazolták (elbocsájtották, nyugdíjazták, megfédtek, hosz-

szabb-rövidebb időre az alkalmazásból eltiltották; ha az ügy olyan súlyú volt, átadták a népbíróságnak). A bizottság székhelye Jászberényben a Városháza I. emeleti 1. számú szobájában volt.

Az 1030/1945. M. E. sz. rendelet értelmében Tömör Károly tanítónak (Jászberény, Réti tanya 68. sz. alatti lakos – ez az iskola címe) a Jászsági Szabad Nép című újság (1945. július 8. I. évfolyam 15. szám, 4. oldal) szerint 1945. július 10-én reggel 8 órára kellett megjelenni a bizottság előtt. Az időközben előkerült dokumentum alapján az igazoló eljárás július 19-én zajlott le. A bizottság tagjai: Pokorny Gusztáv elnök, Vértes Alajos, Sárközy Imre, Komlós Győző, dr. Koháry István, Tóth Sándor tagok, az ügy előadója Suba János, az ülés jegyzőkönyvvezetője Bús

A bizottság Tömör Károlyt igazoltnak nyilvánította, mivel az ellene felhozott vádak alaptalannak bizonyultak. Határozatukat a jászberényi Orosz Katonai Parancsnokságnak megküldték.

Látszólag úgy tűnt, a dolgok nyugodalomba kerülnek. Azonban nem így történt. 1946. január 22-én a jászberényi Igazoló Bizottsághoz bejelentés, feljelentés történt Tömör Károly ellen személyes bosszú következtében az egyik házaspár részéről, azt állítván, hogy a lányukra dehonesztáló kijelentést tett. Az Igazoló Bizottság Tömör Károly ügyének újbóli tárgyalását rendelte el. A tárgyalást 1946. február 11-én folytatták le. Kilenc tanút hallgattak ki. A tanúvallomások alapján a bizottság „tényként állapította meg, hogy az igazolás alá vont németbarát meggyő-



A jászboldogházi Általános Iskola 1952-ben végzett növendékei

Irén. A bizottsági ülés nyilvános volt, azon bárki megjelenhetett. Így az „utcáról” 14-en voltak jelen ezen a tárgyaláson. Közülük ketten, vélhetően személyes bosszúból Tömör Károly ellen vallottak. Az egyik azzal vádolta, hogy feljelentette őket a rendőrségen mint partizánokat, a másik személy pedig azzal, hogy nyilas érzelmű. A többi 12 személy viszont egyértelműen kijelentette: nem tudnak arról, hogy a tanító úr nyilas propagandát fejtett volna ki, a gyermekeket lelkiismeretesen tanította, a szétszórt lőszereseket összeszedette, nehogy a gyermekeket szerencsétlenség érje.

ződésű volt, aki ezen meggyőződéséről kifolyólag ... szovjetellenes propagandát fejtett ki. ... A tanúk vallomása szerint az igazolás alá vont népellenes cselekedeteket is követett el. ... Panaszt tettek ellene, hogy az iskolai fegyelmezést is népellenes módon gyakorolta.”

Ezek alapján az Igazoló Bizottság Tömör Károly tanítót az állásától megfosztotta és ügyének a népügyészséghez való áttételét rendelte el.

Súlyos vádak ezek, s ha a tárgyalásról felvett jegyzőkönyvet olvassuk, hasonlóságot vélhetünk felfedezni a későbbi koncepciós perekkel kapcsolatosan.

(folytatás a 8. oldalon)

(folytatás a 7. oldalról)

Tömör Károly védekezését a Bizottság nem nagyon vette figyelembe.

Ha a hiányosan fennmaradt dokumentumokat tanulmányozzuk, az tapasztalható, két síkon folyt tovább az ügy. Tömör Károlyt rendőri felügyelet alá helyezték és internálták. A Budapesti Népjúrszszség pótnyomozást rendelt el, melyet a szolnoki Államrendőrség Államvédelmi Osztálya bonyolított le. A Népjúrszszség részéről is felmerült, nem személyes bosszúállásról van-e szó, nem ez áll-e az ügy háttérében „... vizsgálja ki azt, hogy az egész ügy háttérében nem (a nevezett személy) bosszúja húzódik-e meg, vagy pedig gyanúsított érdektelen tanúk által is bizonyíthatóan valóban antidemokratikus magatartású egyén-e ...” olvashatjuk a pótnyomozást elrendelő iratban.

Tömör Károlyt a szakma védelmébe vette. A réti iskola a jászberényi I. sz. körzeti külterületi állami népiskolák igazgatósági felügyelete alá tartozott. Az igazgató, Ruzs János 1946. július 15-én az alábbi minősítést írta róla: „... a vezetésem alatt álló iskolánál mint rendes tanító működött az 1946. február 11-én megtartott igazolási eljárás megtörténtéig. Működése kifogástalan volt és mint lelkiismeretes nevelő, kötelességet hivatásszerűen végezte. Iskolai működésével felettes iskolai hatósága teljes mértékben meg volt elégedve.”

Az ügyről tudomást szerzett a Valás- és Közoktatásügyi Minisztérium is. A minisztérium 110. 282./1946. IV. ü. o. rendeletében az alábbi olvasható: „Tekintettel arra, hogy a bizottság határozata (Tömör Károly közszolgálatból való elbocsájtási határozatáról van szó – B. V.) szabályellenes és végrehajthatatlan, a bizottság határozatának megsemmisítése iránt intézkedés történt. Tanító további intézkedésig megtartottnak kezelendő.”

A minisztérium 1946. november 22-én kelt 134.235/1946. IV. ü. o. rendeletével Tömör Károlyt 1946. december 8-i hatállyal felmentette a réti iskolai tanítói állásából, és 1946. december 9-ével kinevezte az újonnan alakult Boldogháza község külterületén lévő sós hidai tanyasi iskolába tanítónak. Nevezett 1946. december 9-én Rózsa Sándor igazgatónál jelentkezett és még aznap elkezdte oktató-nevelő munkáját.

Munkaköréből történő elbocsájtásakor a fizetését is megvonták, ezt utólag rendezték. Előző munkahelyéről a nyugdíjigazoláshoz szükséges műkö-

dési bizonyítványát is megkapta, melynek szövege az alábbi: „Alulírott hivatalosan igazolom, hogy Tömör Károly áll. tanító 1939. augusztus 1. – 1946. december 8-ig a Meggyesi (helyesen Réti – B. V.) népiskolánál működött mint rendes tanító. Ezen idő alatt előjáróinak és feljebbvalóinak elismerését mindenkor kiérdemelte. Jászberény, 1947. február 19. Borköles Béla igazgató”

Rózsa Sándor, a boldogházi állami körzeti általános iskola igazgatója 1947. május 3-án kelt, a megyei tanfelügyelőhöz írt jelentése szerint a „magyar államrendőrség Szolnok várme gyei főkapitányságának 3211-5/1946. vmfk számú” végzése szerint „Tömör



„Ez az ítélet jogerős!
Budapest, 1948. október 15. napján.
Olti Vilmos
népbíróság elnöke”

Károlyt harmadik internálásából való elbocsájtásával egyidejűleg minden vád alól felmentette és a rendőri felügyeletet mellőzte ... szigorított eljárás nem indult ellene.”

Így látszólag rendeződtek a dolgok, azonban a népbírórsági ügy lezárása még hátra van.

A szolnoki népjúrszszség Tömör Károly ügyében a nyomozást 1947. szeptember 26-án fejezte be és a „62.146 I. M. számú igazságügy-miniszteri rendelet alapján a hatáskörrel és illetőséggel bíró budapesti népjúrszszséghez” tette át. Aláíró: dr. Halász Sándor népjúrszsz.

A vádiratot a budapesti népjúrszszség készítette el, és azt 1948. június 24-én áadták a Budapesti Népbírórság külön tanácsa elnökének. Aláírói: dr. Szekeres Károly népjúrszsz és dr. Sárkány György vezető népjúrszsz helyettes. A vádiratnak 52 melléklete van. A tárgyaláson Tömör Károly terhelten kívül 11 tanút idéztek meg, valamilyen nyien a réti iskola környékének tanyasi lakosai. Tömör Károlyt folytatólágonan elkövetett izgatás, valamint népellenes büntett elkövetésével vádolták.

A vádirat az ügyet a budapesti népbírórság külön tanácsa elé utalta. A külön

tanács 1948. október 15-én, Szolnokon tárgyalta. Erre a napra a sós hidai iskolában tanítási szünetet rendeltek el. A szünnapot Tömör Károly hirdette ki, és kérte, imádkozzanak érte, mert ez a nap sorsfordító lehet az életében.

A népbírórsági tárgyalás jegyzőkönyve nincs meg. Visszaemlékezések alapján a tanúk ellentmondásba keveredtek. A hamis tanúzás következményeire való felhívás után többen visszavonták tanúvallomásukat.

A népbírák is észlelték, hogy itt inkább bosszúállásról van szó, így felmentő ítélet született. Tömör Károlyt minden vád alól felmentették. Az ítélet még aznap jogerőre emelkedett. A jogerős határozat aláírója: dr. Olti Vilmos, a népbírórság elnöke, a későbbi hírhedt vérbíró.

Tömör Károly második kálváriája befejeződött, s békésebb időszak következett számára.

A réti iskolában a feleségével együtt kint laktak, Sós hidára kerülve már a városban béreltek lakást, hét közben az iskolában tartózkodott, csak hétvégén utazott haza családjához.

1950. december 21-én a megye pedagógusairól személyi adatlapokat fektettek fel, s ezeket minden iskolában az igazgató írta alá. Jászboldogházán ekkor tíz pedagógus tanított. Tömör Károly a sós hidai külterületi iskolában heti 30 órában közismereti tárgyakat tanított, és mellette 6 órában a központi iskolában orosz nyelvet. Időközben orosz nyelv tanítására jogosító vizsgát tett, és 1950-ben orosz nyelvet tanult közép- és felsőfokon. Pártállása: 1948-tól a Magyar Dolgozók Pártja tagja. Ideológiai továbbképzése: alap- és középfokon politikai továbbképzés, szakszervezeti vonalon alapfokú és haladó szeminárium tanfolyamot végzett.

Olyan múlttal, amivel korábban vádolták, párttag nem lehetett volna. Ez is azt bizonyítja, hogy az ellene felhozott vádak alaptalanok voltak.

Az 1951/1952-es tanévben bekerült a boldogházi központi iskolába és főállásban orosz nyelvet tanított.

Az 1952/1953-es tanévtől az 1955/1956-os tanévvel bezárólag a pusztamonostori általános iskola nevelőtestületének a tagja, közismereti tárgyakat és orosz nyelvet tanított, valamint osztályfőnöki feladatokat is ellátott.

A napi feladat, a tanítás mellett orosz nyelvi tanfolyam rendszeres látogatója Jászberényben. Szorgalmasan tanulja,

és egyúttal lelkesen tanítja Puskin, Lermontov, Tolsztoj és Gogol nyelvét – tanulva tanít.

1956-ban teljesül régi vágya. 1956 őszétől városi iskolában taníthat, Jászberényben a Fiúiskolába (ma Nagyboldogasszony Római Katolikus Általános Iskola és Gimnázium) helyezik, így a családjával mindennap együtt lehet, nem kell vidékre kijárnia. A Fiúiskolából átjár a Lehel vezér Gimnáziumba is orosz tanítani. Ebben az időben a gimnázium első osztályai két csoportban tanulták az orosz nyelvet: kezdőként és haladóként.

A haladó csoport tagjai az általános iskola felső négy osztályában végig tanulták a nyelvet. A kezdő csoportba tartoztak azok, akik egyáltalán nem tanultak orosz vagy csak néhány évig. Tömör Károly a kezdő csoport tanára volt, így engem is tanított. Személyes emléket idézhetek fel vele kapcsolatban. Október 23-a hetében a szovjet csapatok – páncélosok – erődemonstrációt tartottak az intézet előtt, a szünetben a nyitott ablakból kikiabáltunk rájuk, hogy menjenek haza. A tanár úr órára bejövet becsukta az ablakokat és jól összeszidott bennünket, ne provokáljuk őket.

Ennek ellenére bekövetkezett harmadik meghurcoltatása.

A forradalom leverése után a Jászberényi Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1957. február 19-i ülésén „értékelte” az 1956. évi októberi eseményeket. A beszámolóban Soós Pál Tömör Károlyt név szerint is megemlítette, mint aki aktívan részt vett „az ellenforradalom időszaka alatt történt eseményekben.” Ezért a Városi Tanács VB fegyelmi eljárást indított ellene, írásbeli megrovásban részesítette. A határozat kelte 1957. április 10., aláírója Beszteri Mihály VB elnökhelyettes.

Ezek után Tömör Károly jobbnak látta, ha elhagyja a várost. A Fiúiskolából saját kérésére távozott. Javasolhatták neki vagy kényszerítették rá? Ezt ma már nem tudni.

További sorsáról hiányosak a dokumentumok. A szolnoki megyei levéltárban a Megyei Tanács VB Művelődési Osztálya iratai között találtam egy feljegyzést, melyet 1957. október 11-én Tiborcz László, a jászberényi VTVB Művelődési Osztály megbízott népművelési felügyelője készített, és e feljegyzés szerint „jelenlegi munkahelye: Kutas, általános iskola”. A jászberényi fiúiskolából „saját kérésére távozott”.

Viszont Dobos László kutatása szerint az 1957/1958-as tanévben már a törökbálinti általános iskolában tanított, és innen is ment nyugdíjba. Dr. Dobos László, a Jászok Egyesülete elnöke 1966-ban az ő osztályában végzett, és szeretett tanárának köszönheti, hogy továbbtanulhatott, értelmiségi pályára kerülhetett. Tömör Károly meggyőzte a nyolcadikos tanuló édesapját, hogy engedje őt továbbtanulni. Dobos László szüleivel Tömör Károly jó kapcsolatba került, összekötötte őket a Jászság sze-

gőusi hitvallásról. Azt hiszem, ezek a sorok Tömör Károlyra is ráillenek.

„A tanító hivatása:

A legszebb emlék a szeretet, amit mások szívében hagyunk magunk után.

Ha valaki a jóságnak és a szeretetnek csak egy morzsáját, az igazságnak és a fénynek csak egy sugarát hozta a világra, már nem élt hiába.

Életének megvolt az értelme.

Nemes, szép élethez nem kellene nagy cselekedetek, csupán tiszta szív és sok-sok szeretet.”



A törökbálinti Általános Iskola 8. osztályának tablóképe 1966-ból

retete, lévén a Dobos szülők jászsági származásúak, Tömör Károly pedig 1939 és 1957 között a Jászságban élt és tanított.

Az egykori törökbálinti diákok szeretettel emlékeztek és emlékeznek egykori tanárukra, aki sváb gyökerei mellett erős magyarságtudatára nevelte őket. Jó képességű orosz tanárnak tartották, önzetlenül segítette azokat, akik orosz tagozatos középiskolába jelentkeztek továbbtanulni. Nagyon jó pedagógusnak tartották, az oroszokon kívül más közismereti tárgyakat is tanított. Tekintélyt parancsoló, emberséges pedagógusnak ismerték. Sok dicséretet adott, de ritkán, aki erre rászolgált, rendes leteremtést is kaphatott tőle.

Tömör Károly hivatását szerető, az általa megszerzett tudást továbbadó, és minden állomáshelyen a környezete tiszteletét és elismerését kivívó pedagógus volt. A Boldogházi Hírek 2011. szeptemberi számában Kovács József tollából egy idézet jelent meg a peda-

Források, felhasznált irodalom:

- Dr. Dobos László magándokumentum gyűjteménye
- Kispál Albert magándokumentum gyűjteménye
- Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára – Megyei Tanfelügyelői iratok. 5369/48 iratcsomó
- Jászberény VTVB és a Megyei Tanács VB Művelődési Osztálya 1956-os eseményekkel kapcsolatos fegyelmi ügyei
- A mi iskolánk Bálint Marci bácsi idejében. Törökbálint 1956-1971. Törökbálint, 2017
- Jászsági Szabad Nép. 1945. július 8. I. évfolyam, 15. sz. 4.
- Új Magyar Lexikon 3. kötet. 1962. 367.
- Britannica Hungarica Nagy Lexikon 17. kötet. 2013. 25.
- Boldogházi Hírek. XII. évf. 2011. szeptember 12.

Besenyi Vendel helytörténeti kutató

Egy jászberényi rendőrkapitány tragédiája Dr. Bathó Endre tragikus története

Jászberény város történetében is ritka, hogy egy magas városi köztisztviselő kötelességteljesítés közepette életveszélyes sérüléseket szenved, és a legjobb orvosi ellátás ellenére, hősi-es küzdelem után sem tudják az életét megmenteni. Bathó Endre sokoldalú és népszerű rendőrkapitánya volt a városnak. Tragikus balesetének történetét idézzük fel a korabeli újságok híradásai alapján. Bathó Endre egy jól ismert jászberényi redemptus család tagja volt. A drámai, és sajnos tragikus balesete országos hírnevet kapott. Hiába az ország egyik legjobb baleseti sebésze kezelte és próbálta életét megmenteni, a kegyetlen sors másképp rendelkezett, a tragédiája elkerülhetetlen lett.

Családja, tanulmányai

Ifj. Bathó Endre 1864-ben Jászberényben született egy híres redemptus családban. Gimnáziumi tanulmányait a Jászberényi Katolikus Főgimnáziumban végezte. Az 1874/75-ös tanévben kezdte, és az érettségit az 1881/82-es tanév végén fejezte be.

Édesapja Bathó Endre Jászberény köztisztviselőjében álló neves, aranytollú főjegyzője, édesanyja Ferenczy Viktória volt. Endre mellett még két leánygyermek Margit és Erzsébet született. Édesanyja tragikusan korán, 1879-ben meghalt. Édesapja másodszor is megnősült, és a második házasságából nyolc gyermek született. 1863-tól három évig ő volt Jászberény rendőrkapitánya. Utána 1867-től haláláig volt a város főjegyzője. Sok társadalmi feladatot ellátott a városban. 1880-ban a jászberényi iparos egyesület tiszteletbeli védnökévé választották. Az 1887-1890 közötti időszakban ő vette át a Jász Múzeum múzeumőri teendőit. Az ő működése alatt látogatott a múzeumba Káldy Gyula, a Magyar Operaház főigazgatója, és az őt kísérő kürt művész meg is szólaltatta a híres Jászkürtöt. A millenniumi időkben engedélyével szállították Budapestre, és a kiállításon az Aranybulla mellett közszemlére tették, mint Magyarország egyik legnevezetesebb látványosságát. 1898-ban bekövetkezett váratlan halálával szűnt meg múzeumőri tevékenysége, és lezárult a múzeum első 25 éve az alapítás

óta. 1893-ban egyik fő támogatója volt Konksek István polgármesterrel együtt Apponyi Albertnek a város díszpolgárrá választásában. (Mint főjegyző a díszpolgári okmány egyik aláírója volt.) A Pesti Napló 1897. októberi száma írta *Életmentő főjegyző* címmel a következőket. Bathó Endre városi főjegyző saját élete kockáztatásával mentette meg egy négyéves kisleány életét. A kislány az országúton vágató lovaskocsi elé került, de a bátor életmentő főjegyző a lovak elé vetette magát, és elrántotta a gyermeket. Csodálatosképpen sem a kislánynak, sem az életmentőnek nem esett baja – számolt be a fővárosi napilap. Harmincegy évig szolgálta a várost. (Részletesebb információ még a Jász történelmi arcképcsarnok könyvben található. Lásd a tanulmány végén források rovatban.)

Ifj. Bathó Endre tanulmányunk tragikus főhőse, apja közeleti pályáját folytatva a jászberényi testületben először árvaszéki jegyző volt. Az 1895-ben elfogadva Karcag város felkérését, a város rendőrkapitányának nevezték ki. Majd kilenc évi karcagi szolgálat után 1904-ben került visszaszülővárosába, ahol Konksek István polgármestersége mellett Jászberény város rendőr főkapitánya lett.

Kevesen tudják, hogy ifj. Bathó Endre a város egyik legjobb tárogatós zenésze volt. Első alkalommal a fővárosi sajtó is hírt adott – Budapesti Hírlap, 1886. január 13-i számában – egy *műkedvelői előadásról*. Külön kiemelte a cikk, hogy Bathó Endre kellemes hangjával és ügyes játékéval kitűnt. Rendszeresen közreműködött közösségi rendezvényeken, mint például 1906. december 24-én az éjféli misén is játszott tárogatójával, remek szép pásztordalokat adott elő, ezzel hirdette a megváltó születését. Főkapitány mindig is készséggel eleget tett az ilyen irányú felkéréseknek, számtalan ünnepi eseményen remek és megható pásztordalokat adott elő.

Bathó Endrének kertészete volt, ahogy akkor hívták műkertész volt. (Ma már kevésbé használják ezt a szót, amelynek jelentése: műkertész az, aki a kertek, különösen díszkertek és díszvirágok, dísznövények termesztését a fi-

nomabb ízlés szabályai szerint mesterségesen üzte.) Rendszeresen szerepelt a Kertészet Lapok szakmai folyóiratban. Az Országos Magyar Kertészeti Egyesület 1911. szeptember havi ülésén rendes taggá választotta. Jászberényben rajta kívül Hanzély Ödön és Kamenszky Józsefnek volt műkertészete.



Kertészeti lapok 1912. január 1. szám

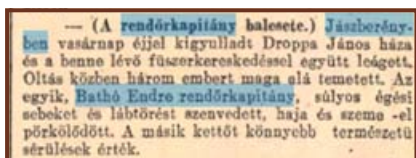
Rendőrök sztrájkja Jászberényben

A háború közeledtével az életszínvonal is egyre romlott, a nyomorúságos megélhetési feltételek érintették a rendőrség állományát. Hamar híre ment, hogy a rendőrség sztrájkra készül, ugyanis nyomorúságos helyzetükön mindenképpen javítani, változtatni akartak. A rendőrség anyagi problémája elsőrendű és kiemelt probléma lett a városban. Ezt a gondot nem lehetett tovább halogatni, nem lehetett érdekük és problémájuk felett tovább szemet hunyni. A városi napilap 1912. február 23-i száma részletesen tájékoztatta a város lakosságát az „*agyonkínzott városi rendőrség*” állományáról. Egy rendőrnek havi 40 korona fizetésből kellett családját eltartani, és ráadásul közérdekű szabadnapjaiktól is gyakran megfosztották őket. Ráadásul Konksek István polgármester az állomány anyagi helyzetét még azzal is rontotta, hogy aki például már felmondott nem engedte kifizetni a jogosan járó 32 korona jutalékot – ma azt mondanánk végkielégítés – mondván, hogy ez az egyre jobban elszabaduló inflációt tovább fokozza.

„Persze a polgármesternek tele van a gyomra, tehát rá sem hederít jogos kívánságunkra. Ennyi fizetésért józan ember nem kockáztat” – mondták a tiltakozó rendőrök képviselői. A képviselő testület előtt ott volt a feladat, hogy tisztességes fizetésemelést hagyjanak jóvá. Vajon a polgármester kérésére visszatérnek-e munkahelyükre a rendőrök. A rendőrök is úgy gondolkodtak „*a mai szociális vagy talán helyesebben antiszociális világban a gyomornak kell készítenie a munkára a munkáskezet.*”

A tragikus baleset

Tűzvész óriási szerencsétlenséggel – írta a Jász újság 1912. március 14-i száma. De mi is történt. Vasárnap lévén este ½ 9-kor kigyulladt a Hatvani úton Dropa János szatócs tulajdonát képező, és benne fűszerkereskedést üzemeltető ház fedele. A nádasház fűdémszerkeze- te percek alatt lángba borult. A riasztásra Hegedűs Győző tűzoltó parancs- nok vezetésével vonultak ki a tűzoltók. Közben óriási tömeg gyűlt össze az égő ház közelében, és a rendet Bathó Endre rendőrkapitány kollegáival biztosította. Közben a kapitány észrevette, hogy a fűszerüzletben van egy petróleumos hordó, és nehogy felrobbanjon „az égő- ház nyugati oldalán levő fűrfal / orom- zát közeliből elterelte az embereket. Ek- kor követte le a végzetes lépését, miután fűrfal alatti járdára lépett és a meglazult kötőhorogfák rá omlottak és maga alá temették”



Pesti Hírlap, 1912-03-12 / 61. szám

A baleset közelében állók közül Neuvirth Jakab csendőr – aki nagyerejű ember volt – és társai nem vesztek el lélekjelenlétüket, és kihúzták a romok aló a súlyosan sérült rendőrkapitányt. A mentés közben ők is súlyos égési sé- rüléseket és zúzódásokat szenvedtek.

Küzdelem az életben maradásért

Az összeégett és összezúzott Bathó Endre rendőrkapitányt bevitték nagy- bátyja, Bathó János házába, ahol rögtön elsősegélyben részesítették Erdős András plébános, Hanzéli Ödön, Hulin Béla rendőrbiztos, és egy gimnáziumi tanuló segítségével. Hamarosan meg- érkezett az orvosi segítség, Baudis Ar- nold m. kir. honvéd főorvos, aki rögtön szakszerű ápolásba vette a súlyosan sé- rült kapitányt. A sebek bekötözése után hordágyon az Erzsébet kórházba szál- lították. A gyors orvosi konzílium dr. Eördögh Oszkár igazgató főorvos ve- zetésével, Koncsek István polgármester és a képviselői testület támogatásával úgy döntöttek, hogy a szolgálat közben súlyosan sérült rendőrkapitányt a bu- dapesti klinikára fel kell szállítani.

A súlyosan sérült rendőrkapitányt a délelőtti vonattal Budapestre szállították Dollinger professzor úr klinikájára.

(Dollinger Gyula, Pest, 1849. – Bu- dapest, 1937., orvosdoktor, egyetemi rendkívüli tanár, a magyar ortopédia megalapozója volt. Ő tervezte a kül- ső klinikai telepen az I. számú sebészeti klinika végleges épületét.) A feleségén kívül még két kórházi ápoló segédke- zett. A sors különös fintorra, hogy a súlyos beteg kapitányt külön taxival kellett a Keleti pályaudvartól a kliniká- ra szállítani.

Ugye emlékezünk még a rendőrök sztrájkjára, 40 korona volt átlagban a havi fizetésük, és a taxis is ennyi pénzért szállította be a klinikára. Kicsit pikírt módon írja az újság szerkesztője, hogy ennyiért „egy fejedelmi berende- zésű autómobil még selyem párnákkal rakva is talán megtette volna olcsóbbé ezt az üzletet.”

A helyi, de a fővárosi sajtó is szinte rendszeresen be- számolt, a rendőrkapitány súlyos sérülésének gyógy- ulásáról. Április végén döntő beavatkozás történt, a klini- ka professzora térden felül amputálta, amely életmentés céljából történt. Ekkor még mindenki reménykedett, miután a műtét után a beteg állapota jelentősen javulni fog. Ekkor mindenki optimista volt, reménykedett, beteg, család, hozzátar- tozók és Jászberény közvéleménye is, hogy valószínűleg két héten belül el- hagyhatja a kórházat.

1912. május 11-én jött a tragikus hír, két hónappal a tűzvész után, Bat- hó Endre Jászberény rendőrkapitánya meghalt. Mindenki előtt lepergett a súlyos szerencsétlenség összes borzal- ma. Az égő gerendák roncsai alól – egy szempillantás előtt még életerős volt – most pedig egy felismerhetetlenség- ig összeégett és összeroncsolt embert húztak ki.

Halála nagyon mély és őszinte rész- vétet keltett a jászberényi társadalom minden rétegében. A város halottja, címmel tudósított a helyi újság teme- téséről. A köz- és társadalmi épületeken lengő gyászszászlok adták hírről, hogy a városnak nevezetes halottja van. Buda- pestről hazaszállított holttestét a város- háza előcsarnokában ravatalozták fel.

A rendőrkapitány kettős koporsóba zárt tetemét a reggeli vonat szállította haza Jászberénybe, Pénzes helyettes rendőrkapitány és a családja kísére- tével. Harangzúgás mellett a halottat hozó gyászszekér a városon vonult ke-

resztül a részvétet nyilvánító lakosság ezrei között. A városvezetés korábban úgy döntött, hogy a kapitány holttestét a városháza kapucsarnokában ravata- lozták fel. A temetési szertartást Erdős András plébános végezte. A koszorú- kal és virágokkal elhalmozott gyászko- csi a helyettes polgármesterrel az élen, a város tisztikarával kísérte utolsó út- jára „a köztevékenység következtében megsemmisült derék tisztviselőt.”

A helyi újság 1912. június 2-i számá- ban megjelent a vármegye alispánjának a hirdetése a jászberényi rendőrkapitányi állás betöltésére. Az újság infor- mációi szerint három pályázó volt. Fő dolog, hogy a város képzett és erélyes rendőrkapitányt kapjon. Csak a tör- téneti hűség kedvéért Hulin Béla lett



Jászberény új kapitánya, aki korábban Bathó Endre helyettese volt. Kineve- zését Horthy Szabolcs Jász-Nagykun- Szolnok vármegye főispánja – aki a Nagy Háborúban hősi halált halt – ne- vezte ki.

Források:

Magyar Ipar, 1880-06-15 / 11. szám
Pesti Napló, 1893-12-15 / 351. szám
Pesti Napló, 1897-10-19 / 291. szám
Magyarország tisztai cím- és névtára – 26. évfolyam, 1907. Magyarorszá- g M. kir. belügyi minisztérium
Jász-Kürt 1906. december 30.
Kertészeti lapok 1912. január 1. szám
Jász Újság 1912. március 14-i száma
Jász Újság 1912. március 17
Jász Újság 1912. március 21
Jász Újság 1912. május 16.
Jászkunság 2009. Hagyományörzés.
Sugárné Koncsek Aranka: Jász törté- nelmi arcképcsarnok. Második, bő- vített kiadás. Jászberény, 2003
http://epa.oszk.hu/03000/03002/00175/pdf/EPA03002_jasz-kunsag_2009_080-083.pdf

Metykó Béla
helytörténeti kutató

Lajosmizse 25 éve város

Lajosmizse 1993. szeptember 1-jén nyerte el városi jogállását s így a 2018-as év a várossá válás 25. évfordulóját jelzi. A város és lakói e jeles évforduló méltó megünneplésére olyan rendezvényekkel készültek, amelyek emlékeztetnek és tiszteletben tartják településünk történelmi gyökereit, ápolják a hagyományokat, bemutatják az eredményeket és lehetőséget teremtenek új, értékteremtő tevékenységek létrejöttéhez, identitásunk erősödéséhez.

Az ünnepi rendezvények keretét a XXV. Lajosmizsei Napok adták. A rendezvények közül kiemelkedett a Lajosmizse 1993–2018 Jubileumi Emlékünnepe, a Lajosmizse-2018 pályázatra beérkezett pályaművek kiállítása és eredmény-hirdetése, a IV. Testvér települési Találkozó, Lajosmizse és Felsőlajos testvér települési szerződéskötése, a III. Lajosmizse Expo – 1993–2018. Kiállítás és Vásár és a Mizse Vendégkert.

A rendezvényekre érkező helyieknek és vendégeinknek gazdag, színes programajánlat állt rendelkezésre az ünnepeléshez.

Az ünnepelés a Szent Lajos római katolikus templomban kezdődött ökumenikus egyházi szertartással, amelyet Süveges István kanonok úr és Ferenczy József református lelkész úr celebráltak. A misét ünnepi felvonulás követte.

Lajosmizse és testvértelepülései, a Redemptio, a Szabad jászok, Bács-Kiskun Megye, Magyarország és az Európai Unió zászlóinak látványos színpadi képe fogadta a testvér települési találkozó résztvevőinek bevonulását az ünnepség helyszínére.

A magyar és jász Himnusz felcsendülése után pedig kezdetét vette a jubileumi emlékünnepe.

Az ünnepség kiemelkedően szép pillanatait adták a testvér települési köszöntők és az ajándék átadások. A Jászágóból érkező Jászkürtöt Hortiné Dr. Bathó Edit asszony, a Jász Múzeum igazgatója hozta Ézsiás Barnabás jászkapitány kíséretében.

A Jászkürt hiteles másolata a Jász Múzeum ajándéka volt Lajosmizsének, a várossá válás 25. évfordulója alkalmából.

A szívünknek is kedves, becses ajándék Máté György jászberényi szobrászművész alkotása. Jászberény város nevében a jó kívánságokat és a híres



Tisztelgés zászlóval – A jubileumi ünnepség megnyitása

Fotó: Nyíkos László



Ézsiás Barnabás regnáló jászkapitány és Hortiné dr. Bathó Edit múzeumigazgató a Jászkürttel

Fotó: Nyíkos László



Borbás Ferenc jászkun főkapitány köszönti az ünnepség résztvevőit

Fotó: Dudás Klára



Juhász Gyula Felsőlajos település polgármestere átveszi Lajosmizse zászlaját Basky András polgármestertől

Fotó: Nyíkos László



Horváth Sándor és Menczel Dóra kun-sági táncokat táncol

Fotó: Rigó Pál



Az ünnepség konferálói (balról jobbra) Borbély Ella, Horváth Sándor és Józsné dr. Kiss Irén

Fotó: Nyíkos László



Ferenczy Virág, Horváth Gréta, Móczó Panna, Nagyszabó Luca, Ortán Vivien énekesek és a lajosmizsei Főnix Dance táncosai, valamint Krai Gina artista

Fotó: Rigó Pál



A Rózsa Sándor Citerazenekar és az Őszirózsa Népdalkör

Fotó: Rigó Pál

jászsági bőség kosarat Nagy András, a jászberényi Önkormányzat Humán-erőforrás Bizottságának elnöke adta át.

A Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés Elnöke, Rideg László köszöntőjében a megye és a város kiemelkedően jó kapcsolatáról szólt. Gulyás Gergely Miniszterelnökséget vezető miniszter pedig kiemelte, hogy Lajosmizse a nehéz időszakban sem esett adósságcspadába. A helyi Önkormányzat jól gazdálkodva a város pénzével, sorra valósította meg fejlesztési elképzeléseit.

Értéktérítő cégekkel, vállalkozásokkal, közintézményekkel és a helyi emberekkel vitte előre a várost a fejlődés útján, miközben a település lakossága közösséggé formálódott.

Ezután a jelenlévők Lajosmizse és Felsőlajos testvér-települési szerződése ünnepélyes aláírásának lehettek szemtanúi, amelyenél közreműködött Dr. Balogh László jegyző.

A szerződés aláírásának emlékére Lajosmizse zászlaját Basky András polgármester ajándékolta át Felsőlajosnak. Felsőlajos zászlaját pedig Juhász Gyula polgármester nyújtotta át Lajosmizsének. Ezután Hortiné Dr. Bathó Edit igazgató asszony rövid előadásban bemutatta a két település közös történelmi múltját.

Borbás Ferenc jászkun főkapitány kardját felemelve köszöntötte Lajosmizse lakóit és a testvértelepülésekről érkező vendégeket. Kifejezte örömét, hogy a hagyományápolás Lajosmizsén is táptalajra talált, és e tevékenység új pártolókkal, kezdeményezésekkel is gazdagodott.

Ezután megkezdődött az ünnepi műsor, amelyet helyi és jászsági kulturális csoportok adtak. Elsőként a 22 éve működő, ezüst minősítéssel rendelkező Lajosmizsei Városi Kamarakórus lépett színpadra.

Berta István karnagy vezényletével Halmos László Ünnepe van és Ő, Szent István dicsértessél, majd Bárdos Lajos Magyarok fénye, végül Kodály Zoltán Ének Szent István királyhoz című dalok csendültek fel, amelyek nagy sikert arattak.

Ferenczy Virág, Horváth Gréta, Móczó Panna, Nagyszabó Luca, Ortán Vivien lajosmizsei tehetséges fiatal énekesek előadásában *Ez az otthonunk* és *a Lajosmizse* című dalokat hallhattuk, táncolt a Lajosmizsei Főnix Dance Gyermekek- és Ifjúsági Központ Egyesület tánckara. Művészeti vezetőjük

(folytatás a 14. oldalon)

(folytatás a 13. oldalról)

Dóka-Mezei Anett. Krai Gina artista tisu kötél tánc mutatóványával színesítette a közös produkciót, amely óriási sikert aratott.

Fekete Inci és Zenekara moldvai népdalok feldolgozásával örvendeztette meg a közönséget. Élvezetes előadásuk magas szintű zenetudással párosult.

A magyar népzene gazdag és csodálatos dallamvilágának ápolásában Lajosmizsén óriási szerepe volt az elmúlt 40 évben Kórodiné, Ilonka Néninek, a Rózsa Sándor Citerazenekarnak és az Őszirozsa Népdalkörnek, akik a jubileumra kunsági népdalcsokkal készültek. Jelenlegi vezetőjük Kovács Gáspár. A közönség vastappsal jutalmazta kitűnő műsorukat.

Inoka Győzőék zenekarának kíséretében léptek színpadra a helyi Mizsei Vadrózsa Együttes néptáncosai, akik *Jászsági örökségünk* címmel jászsági táncokat mutattak be. Művészeti vezetőjük Veszelszkiné Bitai Judit. A lelkes, ifjú néptáncosok kiemelkedő közönségsikert arattak.

Horváth Sándor és párja, Menczel Dóra szőlőtáncos igazi csemege volt a folklór szerelmeseinek. A fiatal, tehetséges pár kiskunsági táncokat adott elő.

Az idén alapításuk 20. évfordulóját ünneplő, a hagyományápolás terén kiváló minősítésekkel és magas díjakkal büszkélkedő Jászberényi Hagyományőrző Együttes tagjai jászsági táncokat adtak elő. Művészeti vezetőjük Kocsán László.

(A Hortiné dr. Bathó Edit által vezetett, Jász-Nagyun-Szolnok megye Prima díjával kitüntetett Jászsági Hagyományőrző Egylet *Esték a tanyán* című szokásbemutatóját pedig délután láthatta az érdeklődő közönség.)

Kocsis Tibor előadásában hallhattuk Máté Péter *Ez itt az én hazám!* című dalát. Tibor és valamennyi szereplő ez alkalommal is, maradandó élményt nyújtottak.

Az ünnepség zárásaként Dávid Sándor emeritus jászkapitány előadásában hallhattuk Vörösmarty Mihály: *Szózat* című költeményét.

A költemény sorai mély üzenetet hordoznak magyarnak, jásznak, kunsnak... egyaránt.

A Jubileumi emlékünnepe záró részét követően sokan érezhették, hogy az a nap ünnep volt. Igazi, felemelő, szívet melengető ünnep.

Józsáné Dr. Kiss Irén,
az ünnepség egyik szervezője



A Jászberényi Hagyományőrző Együttes

Fotó: Rigó Pál



Kocsis Tibor énekes

Fotó: Rigó Pál



Helyi ünneplők és a testvér-településekről érkező vendégeink; jász viseletben a Jászsági Hagyományőrző Egylet tagjai

Fotó: Nyíkos László

Jász ünnep a Vajdahunyadvárban

A Magyar Mezőgazdasági Múzeum által útjára indított „Magyarországi népcsoportok bemutatkozása” című programsorozat keretében a jászok mutathatták be gazdasági és kulturális értékeiket szeptember 22–23-án a budapesti Vajdahunyadvárban.

A Jász ünnep a Palotásy János Zeneiskola fúvószenekara által kísért látványos díszfelvonulással vette kezdetét, melynek során a jász, valamint jászszági gyökerű, kirajzott települések hagyományörzői és előljárói mellett a jászkapitányok, a Jász Lovas Bandérium, a Szűcs Mihály Huszárbandérium, a Jászszági Pálinka Lovagrend, a Jászok Egyesületének képviselői tettek tiszteletkört a helyszínen.

A felvonulást követő díszünnepségen a jászok történelmi zászlóinak behozatalát követően Hortiné dr. Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója Ézsiás Barnabás regnáló jászkapitány kíséretében átadta a jászok legbecsesebb ereklyéjét, a Jászkiért Farkas Ferencnek, a Jászszági Önkormányzatok Szövetsége elnökének, aki elsőként köszöntötte a megjelenteket. Felelevenítette a jászok történelmi múltját, kiemelve az önmegváltás, a Redemptio jelentőségét. Megemlékezett arról is, hogy 2014-ben az Országgyűlés május 6-át, a Jászok Redemptio napját Emléknappá nyilvánította. Kiemelte, hogy a 20. században lépcsőről-lépésre kerültek vissza a köztudatba a jász öntudat elemei és csokorba szedve ismertette mindazokat a törekvéseket, melyek a jász nemzet fizikai valójában, valamint a kollektív tudatban való továbbélését célozzák. A jászok világtalálkozójának évenkénti megszervezése, a Jászok Egyesületének életre hívása, a Jászszági Önkormányzatok szövetségbe tömörítése, díjak alapítása, folyóiratok, könyvek kiadásának támogatása, honismereti szakkörök, hagyományörző közösségek, helytörténeti gyűjtemények értékmegőrző munkájának segítése, a jász viselet és hímzés újjászülése, a jelenkori jászkapitány választása megannyi lehetőség e nemes cél szolgálatára.

Pócs János, a Jászszág országgyűlési képviselője felidézte a Redemptio Emléknappá nyilvánításának méltóságteljes parlamenti mozzanatait. Megosztotta azon gondolatát is, mely szerint

párhuzam fedezhető fel az eladatottság függetlenséget nélkülöző időszaka és a hasonló lehetőséget magában rejtő jelenkori történések között. *„Ezen a szép ünnepen is hálás szívvel gondolunk a jász ősökre, akiknek hagyatéka generációkról generációkra csörgedez a véruinkben”* – zárta ünnepi beszédét.

Bánfi Ferenc, a Jászmagyarok Együttes vezetője a „Jászok, kunok, avarok” című saját szerzeményét adta elő, majd Borbás Ferenc jászok főkapitány osztotta meg ünnepi gondolatait. Hangsúlyozta az eredményesség nélkülözhetetlen feltételét jelentő együtt cselekvés jelentőségét és a Jászszág történelmi

lős államtitkárt kérte fel a rendezvény ünnepélyes megnyitására. Dr. Feldman Zsolt elismerően szólt a jászokról, mint befogadó népről. A jász öntudat erejét látta megvalósulni abban, amint a Jászszág a vándorlással teli történelmi időkben nemhogy eltűnt volna, de magába olvasztotta mindazokat, akiket a sors odavetett. *„A kulturális integráció ereje mind a mai napig kisugárzik. Az önállóság és a szuverenitás gazdagította a Jászszágot, megvédte a jászokat és egyfajta példaként szolgált a magyar nemzetnek is. Erejük volt arra is, hogy elnéptelenedett területeket benépesítsenek”* – hangsúlyozta.



A jászkiérsi Csete Balázs Honismereti Szakkör játszóháza a Mezőgazdasági Múzeumban

Fotó: Bugyi Gábor

múltban gyökerező gazdasági szerepét. Rusvai Lőrinc jászapáti szerzetesnek a Redemptio kihirdetésekor elhangzott gondolatával köszöntötte a jelenlévőket: *„Istennek dicsőség, Boldogasszony-nak tisztesség, jászoknak, kunoknak örök békesség.”*

A helyi szervezők közül dr. Estók János, a Mezőgazdasági Múzeum főigazgatója kiemelte Magyarország kulturális gazdagságát, melynek bemutatását célozza az általuk egy évvel ezelőtt kezdeményezett rendezvénysorozat. *„A jászok értékeire büszkék, szorgalmasak és példamutatóan szervezettek. Van mit tanulni tőlük. Nemcsak a múltban élnek, hanem ezt a múltat átfordították a mába viseletükben, ételeikben, kézműves termékeikben”* – összegezte gondolatait.

Gál-Dobos Beáta moderátor dr. Feldman Zsolt mezőgazdaságért fele-

„Mutassák meg a hagyományt, viseletet, népdalt, néptáncot, mely a Jászszágot megkülönbözteti és a magyarság egyik leggazdagabb, kulturális szempontból egyik legsokszínűbb népévé teszi” – nyitotta meg a Jász ünnepet.

Dr. Szabó Tamás, Jászberény polgármestere, valamint Farkas Ferenc a vendéglátókat egy-egy jász bőségkosárral ajándékozta meg, majd a záró ceremónia után dr. Feldman Zsolt megnyitójának szellemében telt az ünnepi hétvége, melynek során közel ezer résztvevő zenével, táncsal, kézműves alkotásokkal és helyi ízekkel idézte meg a Jászszág hangulatát.

A jászok számára igazi örömnappal volt ez a két nap, mert alkalmat adott annak bemutatására, hogy miként lehetnek jászként magyarok.

Dr. Körei Nagy Katalin
hagyományörző

KÉPES RIPORT

a Vajdahunyadvárban rendezett Jász ünnepről



Huszárok, jászkapitányok és -kapitánynék a díszfelvonuláson

Fotó: Bugyi Gábor



Farkas Ferenc, a Jász Önkormányzatok Szövetsége elnöke
Fotó: Bugyi Gábor



Hagyományörző csoportok a díszfelvonuláson

Fotó: Bugyi Gábor



Pócs János országgyűlési képviselő
Fotó: Bugyi Gábor



*A Jászkürt ünnepélyes bevitele a díszünnepségre:
Hortiné dr. Bathó Edit múzeumigazgató, Ézsiás Barnabás jászkapitány és
Farkas Ferenc, a Jász Önkormányzatok Szövetsége elnöke* *Fotó: Bugyi László*



Borbás Ferenc jászkun főkapitány
Fotó: Bugyi Gábor



Bánfi Ferenc énekes
Fotó: Bugyi Gábor



A jáász települések előljárói a díszünnepségen

Fotó: Bugyi Gábor



**Dr. Estók János, a Magyar
Mezőgazdasági Múzeum főigazgatója**
Fotó: Bugyi Gábor



Jász viselet kiállítás a Mezőgazdasági Múzeumban

Fotó: Bugyi Gábor



**Dr. Feldman Zsolt
mezőgazdaságért felelős államtitkár**
Fotó: Bugyi Gábor



**A Jászsági Pálinka Lovagrend és
a Jászsági Mézlovagrend bemutató standja**

Fotó: Bugyi Gábor

Kunkapitányt választott a Nagykunság

2018. szeptember 29-én, a kunok IV. Világtalálkozójának befejező rendezvényeként Kunhegyesen letette esküjét a 13. regnáló nagykunkapitány, ifj. Nagy András.

Az egykori autonómia szimbólumát, az önrendelkezést és szabadságjogokat megtestesítő nagykunkapitány választásának szokását – a jászok példája nyomán – 2000-ben újította fel a Nagykunság. Kezdetben csak egy évre, majd három évenként a soron következő település szép hagyományörző rendezvény keretében megválasztja az arra érdemes, a közösség megbecsülését kiérdemlő személyt, aki élethosszig viseli a címet, de feladatait csak három évig látja el.

A kunhegyesi rendezvény díszvendégei hintókkal érkeztek a helyszínre, majd elfoglalták helyeiket a színpad előtti részen. A hűvös időjárás és szemerkélő eső ellenére is sok érdeklődő nézte végig a kunkapitány-beiktatás eseményét.

Az ünnepélyes ceremónia a Himnusz hangjaival kezdődött, majd Kállai Erzsébet népdalénekes a megzenésített Kun Miatyánkot adta elő. Ezután Szabó András polgármester köszöntötte a hagyományörző rendezvény résztvevőit. Őt követte Tóth Lajos túrkevei leköszönő nagykunkapitány beszámolója a hároméves tevékenységéről. Majd Barta Ferenc aljegyző felolvasta a kunhegyesi önkormányzat határozatát arról, hogy milyen érdemek alapján, több civil szervezet jelölése nyomán döntött ifj. Nagy András tősgyökeres kunhegyesi lakos, vállalkozó személye mellett, hogy őt jelölje e nemes és felelősségteljes, régi hagyományokat folytató tisztségre.

Ezt követően került sor a kapitányi eskü letételére és a kapitányi jelképek (nyakbavaló, kulacs, kard stb.) átvételére korábbi nagykunkapitányoktól és a jász kun főkapitánytól. A ceremóniában közreműködők a színpadon koccintottak az új kapitány egészségére, aki szót kért, és megköszönte a bizalmat, s a következő szavakkal fejezte be beszédét: „Tisztelettel szolgálom a Nagykunságot! Minden kedves, jó magyar embernek, jó egészséget, és áldást!”

Ezután a megválasztott kunkapitány és kedves felesége hintójának felvezetésével s a vendégek hintóival tiszteletkört tettek a városban.



Nagy Albert emeritus jászkapitány, ifj. Nagy András és párja érkezik az ünnepségre. Fotó: dr. Bartha Júlia



ifj. Nagy András a nagykunok kapitánya Fotó: dr. Bartha Júlia



A nagykunkapitány ünnepélyes beiktatásának egyik felemelő pillanata az eskütétel

Fotó: dr. Bartha Júlia



A kapitányavatás résztvevői

Fotó: Pál Imréné

Írásomat a jász kun kapitányok köszöntésével zárom:

„Istennek dicsőség, Boldogasszonynak tisztesség, kunoknak, jászoknak örök békesség!”

Isten éltesse és segítse munkálkodásában Nagy András kunkapitány urunkat!

*Víg Márta
helytörténeti kutató*

Esküvő jász viseletben

Napjainkban egyre gyakrabban lehetünk szemtanúi annak, hogy a Jászságban az ifjú párok jász viseletben mondják ki a boldogító igent. Teszik mind ezt a hagyományok iránti tiszteletből, kifejezve általa jász identitásukat.

A 20. század 90-es éveiben újjászülött jász viselet napjainkra az életünk részévé vált. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy minden jász viseletben jár. Hagyományos viseletet csak az ölt magára, akinek fontos, hogy megőrizze az eljövendő generációk számára jász őseink örökségét.



Kozma Anett jász menyasszonyi ruhában. Fotó: B. E.

Az életre hívott jász viseletet a 21. századi életmódunkhoz kellett igazítani, hogy hordható, és beilleszthető legyen mai öltözködés kultúránkba. Elmondhatjuk, hogy ezen törekvésünket siker koronázta. Az elmúlt évtizedekben kialakultak viselésének alkalmai, amelyek elsősorban jeles ünnepek és hagyományörző rendezvények, de az utóbbi években ez sor kiegészült az egyházi (elszólódás, bérnyálkozás) és a családi ünnepekkel is (keresztelő, esküvő).

Különösen szép látványt nyújt, amikor egy ifjú pár jász viseletben áll az oltár elé. Ilyen szép esemény részesei lehetünk 2018. június 23-án Jászberényben, amikor Kozma Anett és Barcza Márton fogadott örök hűséget egy-

másnak a ferencesek ősi templomában.

Anett jász menyasszonyi ruhája a következő darabokból állt: önmagában nyomott, halvány rózsaszín, földig érő viganó (szoknya), tört fehér színű nyomott mintás, szalagbetétes, kitevős nyárika, halvány rózsaszín mellrózsával, és ugyancsak tört fehér színű, nyomott mintás selyem kecele (kötény). A nyakában átlátszó fehér és halvány rózsaszín gyöngyökből fűzött, határos galárrissal, a fején apró virágokból készített koszorúval, a kezében pedig a mező illatos virágaiból kötött gyönyörű virágsokorral állt vőlegénye mellett. Márton az ünneplő jász viselet „könnyített” változatát öltötte magára: csizma helyett fekete félcipő, fekete pantallóval, fekete, zsinóros atillával, nyakában az elmaradhatatlan nyakra-
alóval.



Kozma Anett és Barcza Márton jász viseletben. Fotó: Nagy Tamás

Anett jász menyasszonyi ruháját Tajti Erzsébet viseletkészítő (Jászberény), a vőlegény öltözetét Szécsényi Mária viseletkészítő (Tura) készítette, a menyasszonyi koszorú pedig Péter-Berényi Ágnes (Jászberény) keze munkáját dicsérte.

Kozma Anett és Barcza Márton jász viseletben történt esküvője szép példája a jászok 21. századi hagyományörzésének. Sok boldogságot kívánunk az ifjú párnak!

Dr. Bathó Edit néprajzkutató

„Ne röhögj pippi!”

A vásár hatalmas tömegeket vonzott valamikor, a vásári kikiáltóknak pedig fel kellett magukra hívni a figyelmet, hogy elkeljen az árujuk. Akkoriban még nem az interneten vásároltak és hirdettek, hanem zengzetes szövegekkel vonzották oda az érdeklődőket.

Valahogy úgy, mint a fenőkő, meg a folttisztító árus:

„Tessék, tessék hölgyeim és uraim, közelebb! Itt látható a kiváló Turi-féle élesztő fenőkő! Mit csinál a háziasszony? A piacon megveszi a vasárnapi ebédhez a pippit. Előveszi a nagykest, odailleszti a pippi nyakához, nyiszálja, riszálja, de a pippi csak röhög! Ne röhögj pippi a kurva anyádat!

Előveszi az okos háziasszony a másik nagykest, odailleszti a pippi nyakához, nyiszálja, riszálja, de a pippi csak röhög. Ne röhögj pippi a kurva anyádat! Mert mit csinál az okos háziasszony? Előveszi a Turi-féle élesztő fenőkövet, egy húzás jobbról, egy húzás balról, most illeszti oda a nagykest a pippi nyakához, nyissz s a pippi feje máris a földre hull. Most röhögj pippi a kurva anyádat!”

„Hölgyeim és Uraim, az ember él, dolgozik, munkálkodik, s közben belemegy a nadrágba, a kabátba, a zakóba, a zekébe a folt, a piszok, a pöcsét! Ne vágja ki, ne dobja el! Vesszük a valódi Turul-folttisztítót, megköpjük egyszer, áthúzzuk kétszer, és máris ott látjuk, hogy nem látjuk a kabátban, a nadrágban, a zakóban, a zekében... Egy csavarás balra, két csavarás jobbra – nézze meg a pöcsét nincs a nadrágjában!”

De ott voltak a mutatóványosok sátrai is, s miket lehetett ott látni:

„Itt látható az orjás kélgyó. A fejétől a farkáig 2 méter, a farkától a fejéig 4 méter, összesen hát 8 méter! Itt látható az első ajtónál a magyarok bejövelete, hátul a hátsó ajtónál meg a magyarok kimenetele. Itt volt látható az idő vasfoga, csak már azért nem látható, mert időközben elette a rozsda.”

Aztán már csak el kellett sétálni a kedves potenciális vásárlónak a törökméz árus közelébe:

„Egyél egy kis törökmézt, s tiéd lesz az öröklét!”

Durbints sógor

Ásatás a „Hűtőgépgyár” mellett

Idén áprilisban Kerékgyártó Gyula terepkutató bejelentést tett, hogy az egykori Hűtőgépgyár keleti határában egy új épület építésének megelőző munkálatait végzik. A területen nem volt nyilvántartott lelőhely, de a bejelentő szerint valószínűsíthető régészeti jelenség.



Bronzkori tárológödör emberi maradványokkal

Fotó: G. A.

Kérkezésemkor a felszín jó része már le volt egyengetve, a magasabban fekvő részeket lehumuszták, így készítve elő a talajt az építkezéshez. A lehumusztott területen 5 objektum feltárását sikerült beazonosítani. Ezután szóltunk a terület tulajdonosának, Konkoly Szabolcsnak, a Konkoly Electro Kft. ügyvezetőjének, hogy a területén mentő feltárást végeznénk. A feltárást a Jász Múzeum munkáját a Damjanich Múzeum, a Civil Régész Alap és a Jász Múzeummal együttműködő fémkeresős csapat segítette. Az öt objektum mind a bronzkor kései szakaszában itt élt Halomsíros kultúrához tartozott. Közülük három nagy méretű tárológödör volt, melyekben több ember maradványait sikerült feltárnunk. Az 1. gödörben legalább 3 ember összegyűjtött csontja volt eltemetve, a gödör közepén. Mintha egy zsákba helyezték volna a maradványokat, és így helyezték volna a gödör aljára. Az egy kupacban fekvő maradványok mellett egy emberi láb csontjai feküdtek anatómiai rendben, mellettük pedig egy nagy tárolóedény volt elhelyezve. A kupac emberi csont tetején kettő, attól kicsit távolabb egy emberi koponya feküdt.

A tárolóedény mellett pedig egy emberi gerincoszlopot tártunk fel a munkánk során. A 2. és 3. objektumban egy-egy fiatal személy, valószínűleg fiatal nő, vagy 16–18 éves személy csontváza feküdt. A 2. gödörben a gödör déli felén, míg a 3. objektumban a gödör keleti falához szorosan befektetve.

vihette el. Ezen kívül az ifj. Lukácsi Zoltán által használt drón segítségével sikerült még két objektumot beazonosítani. Az egyik egy szemetesgödör volt, a másik pedig egy felhagyott kemence, melyből több teljesen ép edényt sikerült kimentenünk. Mindkét objektum a már említett Halomsíros kultúrához tartozott. A sírt, mivel nem voltak mellékletei, nem tudtuk időszakhoz, régészeti kultúrához kötni.

A Konkoly Electro Kft. építési munkálatai során még régészeti szakfelügyeletet is végeztünk. Az oszlopszerkezetes épület tartóoszlopaihoz kiásott gödörökben két újabb, a Halomsíros kultúrához köthető gödört találtunk, tele a korszakban jellemző kerámiaanyaggal.

A feltárások során bebizonyosodott, hogy a Hűtőgépgyár mellett, a Zagya parton egy település húzódnak a késő bronzkorban, Kr. e. 1400 – 1200 környékén. A településen található több tárológödörben eltemetett emberi maradványok feküdtek. Ez a fajta elhantolás nem egyedi a bronzkorban, de az okaira teljes bizonyossággal még



Bronzkori tárológödör emberi maradványokkal

Fotó: G. A.

A csontvázak helyzetéből látszott, hogy nem sima temetkezésről volt szó, hanem a 2. objektumban a fiatal nőt arccal előre belökték, lábai és kezei pedig össze lehettek kötözve. A 3. objektumban a fiatal személynek a keze szintén össze lehettek kötözve az arcuk előtt, a lába pedig hiányzott. A további munkák során előjött még egy elpusztult sír, aminek nagy részét a kotrógép

nem jöttek rá a kutatók. A Jászberényben feltárt településrészlet is segít majd megismerni, és megérteni ennek a különös temetkezési szokásnak az okait. Az emberi csontanyagot antropológusok vizsgálják majd, a lelőhelyen feltárt összefüggéseket és kerámiaanyagot pedig a korszakkal foglalkozó régészek dolgozzák fel a későbbiekben.

Gulyás András Zoltán régész

Jászok a matyók fővárosában

A „Humán kapacitások fejlesztése a jászapáti járásban” elnevezésű projekt kapcsán a Jászsószentgyörgyi Helytörténeti és Hagyományörző Egyesület tagsága szeptember 29-én 66 fővel kirándulást tett Mezőkövesdre. Először az ország legnagyobb muzeális gépparkját a Mezőgazdasági Gépek Múzeumát te-

kultúra kialakulásáról is tájékoztatást kaptunk. A legenda szerint egy matyó lánynak az ördög elrabolta a szerelmét. A menyasszonya könyörgött, adja vissza neki egyetlen kincsét. Az ördög fel-tételül szabta, hogy hozza tele a leány a kötényét a nyár összes virágaival. A lány kétségbeesett, hogy télvíz idején

hímzéséhez nyúlhatnak vissza. Ennek motívumait az íróasszonyok vitték át és gazdagították a textíliákon. Fő motívumok a matyórózsa. Jellemző színeik a piros, zöld és sárga – fekete vagy fehér alapon.

Minden tájházban várt még ránk számos látnivaló szépség, ahol a kulturális múlt emlékeiben gyönyörködhattunk.

Utunk következő állomása Cserépfalu volt, ahol a Hórvölgyi Remete Étteremben a bőséges és finom ebédet fogyasztottuk el. A délután hátralévő részében Cserépváralján a barlanglakásos tájházakat kerestük fel. A Bükkalja településein használt barlanglakások a könnyen faragható vulkáni tufába vájtak készültek, és többnyire szőlőbirtokosok tulajdonában voltak, csak a 20. században váltak a szegények otthonává. Tárgyi emlékeik külön érdekességek voltak számunkra.

A nap végén Bogácsra már jó ismerősként érkezünk. Bogács az alsószentgyörgyiek kedvenc üdülőhelye már évtizedek óta, ugyanis a nevezetes fürdőhely melletti üdülőben többben résztulajdonosok.



Csoportkép Mezőkövesd központjában

Fotó: Vadkerti Albert

kintettük meg, ahol a különféle gépma-tuzsálemekről kaptunk szakszerű tá-jékoztatást, de a népi kovácsművesség remekei is különleges látnivalót jelentettek. Majd a közeli archaikus jellegű Hadas városrészben a népi lakóházakat kerestük fel, melyek alkotóházként, illetve tájházként működnek és együt-tesen őrzik a hadas településformát. A hadas családszervezet tulajdonképpen atyafiságot jelent: az egymással rokon családoknak volt „had” a nevük. Az egymás mellé települt családok hada lakó- és munkaközösség is volt egyben, akik jóban-rosszban összetartottak. Ezekben a nádfedeles háromosztatú (tisztaszoba, pitvar, füstös konyha) kis házakban várt ránk elsősorban a leg-nagyobb csoda: a díszes matyó népviselet ragyogó pompája. A jellegzetes matyó viselet és hímzés a mezőköves-di íróasszonyok (hímzésrajzolók) keze nyomán virágzott ki a 19. század utol-só harmadától. A leghíresebb közülük Gáspár Mártonné Molnár Borbála (1876–1954), akit nagyapja ragadvány-neve után Kis Jankó Boriként ismertek. A róla elnevezett utcában, az ő emlék-házában a gazdag színvilágú hímző



Alsószentgyörgyiek csoportja a Hadas városrészben

Fotó: Vadkerti Albert

ezt hogyan tegye. Isteni sugallatra rá-hímezte a mezők virágait a kötényére, s így visszakapta a szerelmét. Azóta ma-tyóföldön nemcsak a lányok, hanem a legények is cifra kötényt hordanak az ördög ellen. Persze a valóság egészen más. A népművészet matyó gyökerei a helybeli szűcsök selyemfonalas bőr-

A tájjellegű borok kóstolása a boros-pincékben most is kihagyhatatlan volt.

Az élménydús nap emlékei még so-kaig velünk lesznek, és reméljük, a jö-vőben hasonló kirándulást tehetünk hazánk valamelyik jellegzetes, szép vi-dékére.

Lukácsi László
helytörténeti kutató

A Jászság kapuja, Jászfényszaru

Régészeti leletek, kulturális emlékek Jászfényszaruról – időszaki kiállítás a Jász Múzeumban

Látványos régészeti kiállítás nyílt június 28-án a Jász Múzeumban, amelyet június 29-30-án és július 1-jén Jászfényszarun megrendezett XXIV. Jász Világtalálkozó tiszteletére rendeztek a múzeum munkatársai.



Györiné dr. Czeglédi Márta
polgármester asszony köszönti
a kiállítás megnyitó résztvevőit
Fotó: Bugyi Gábor

Jászságban. A településen számos ipari szereplő létesített telephelyet, nagyobb gyáregységet, s ezek a vállalkozások ma-guk után hozták a fejlesztésekkel együtt járó közösségi beruházások megnöveke-

és terepbejárások során a település környékén 96 lelőhelyet azonosítottak be, melyek azt mutatják, hogy Jászfényszaru környéke az utóbbi 36 000 évben állandóan lakott volt. Ezt a kiállításban is



Dr. Selmeczi László régész méltatja a kiállítást

Fotó: Bugyi Gábor



A kiállítás közönsége

Fotó: Bugyi Gábor

Jászfényszaru a történelmi Jászság északnyugati részén fekvő település, az egyik legkorábbi ismert jász község szálláshelye. Regionális helyzetéből és tervszerű településfejlesztéséből adódóan ma az egyik legintenzívebben fejlődő város a

dését, valamint mind ezekből adódóan a kulturális örökséghez tartozó emlékek kutatását is.

A régészeti feltárások rengeteg leletet hoztak a felszínre, amelyeket eddig nem láthatott a nagyközönség. A feltárások

bemutatták a rendezők. A felső őskőkori Gravetti ipar eszközeitől kezdve, melyek kb. 36000 éve kerültek a környékünkre, a késő középkorig, minden kultúra, embercsoport tárgyi emlékeiből válogattak. A kiállításban szereplő tárgyak a Jász Múzeumon kívül a szolnoki Damjanich János Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum régészeti gyűjteményeiből kerültek kiállításra.

A kiállítást rendezte: Gulyás András Zoltán, a Jász Múzeum régésze. Megtekinthető: 2019. március 3-ig.

A kiállításához támogatást nyújtott Jászberény Város Önkormányzata és az NKA Közgyűjtemények Kollégiuma.

A kiállítás megnyitó vendégeit Horti-né dr. Bathó Edit, a Jász Múzeum igaz-gatója és Györiné dr. Czeglédi Márta, Jászfényszaru polgármestere köszöntöt-te, majd dr. Selmeczi László régész aján-lotta a közönség figyelmébe. Cimbalm-on közreműködött Horváth Áron, a Fel-szállott a páva televíziós vetélkedő népi hangszer kategória győztese.

A továbbiakban közzé tesszük dr. Sel-meczi László megnyitó gondolatait:

„Senki számára sem lehet vitás, hogy Jászfényszaru az utóbbi időben a Jászság talán legintenzívebben fejlődő városává vált. A település életében bekövetkezett pozitív változás természetes következménye a kulturális örökséghez tartozó emlékek iránti társadalmi érdeklődés megnövekedése, a történelmi múlt feltárására irányuló törekvés megnövekedése, intenzívebbé válása is.

A szűkebb haza múltjának megismerésére irányuló akarat, a hagyományok tisztelete és megőrzésének szándéka már évtizedek óta jellemző volt Fény-



*Hárpia ábrázolású korong
a Jász Múzeum gyűjteményéből
Fotó: Bugyi Gábor*

szarura. Jelen volt a helyi társadalmilag is támogatott kulturális törekvésekben, melyeknek valóra válásához Jászfényszaru társadalmának különböző szintjein a szükséges kedvező személyi feltételek is megteremtődtek. Engedjék meg nekem a teljesség igénye nélkül csupán néhány nevet említeni. Pl. Győriné dr. Czeglédi Márta polgármester asszonyét, aki lehetőségeihez mérten mindig maximálisan támogatta a település múltjának megismerésére irányuló törekvéseket. Hadd említsük Tóth Tibor nevét, aki a település kulturális életének motorja még ma is. Ebben a sorban említenénk az autodidakta Kolozs István nevét is, aki méltatójától, Tóth Tibortól „a Jászság régész csőszé” jelzőt kapta. S még Langó Péter fényszarusi származású régész kutató nevét is, aki kutatási témái közé emelte a Jászságot. Együttal itt és most szeretném bemutatni a Jászság első hivatásos régész muzeológusát, Gulyás Andrást, aki ezzel a kiállítással tette le névjegyét választott hazájában.

Jászfényszaru neve 1433. július 7-én fordult elő először oklevélben, amikor

is Zsigmond király megparancsolta Négyszállási Kompolt és Fényszarusi Lukács kapitányoknak, hogy az egri káptalan Szentandrás nevű birtokát adják vissza az egri püspökségnek. A régészeti kutatások azonban azt valószínűsítették, hogy a Jászság Kötöny kunjaival egy időben települt be. Következésképpen Jászfényszarunak a 13. század második felében már léteznie kellett. Kézenfekvőnek tűnhetne, hogy a jász Fényszaru azon a területen jött létre, ahol a település belterülete található. Azonban semmi nyoma nincs annak, hogy itt a tatárjárás előtt település létezett volna, s Jászfényszaru Zsigmond kori templomának temetőjéből sem kerültek elő a király uralkodásánál korábbi régészeti leletek. Következésképpen jelenlegi helyén a jászok akkor hozták létre településüket, amikor templomukat a 15. század első harmadában felépítették.



*Honfoglalás-kori morva díszgomb
a Magyar Nemzeti Múzeum
gyűjteményéből. Fotó: Bugyi Gábor*

Ha igaz az állítás, hogy a jászok a 13. század második felében már Jászfényszaru területén éltek, akkor választ kellene tudnunk adni arra a kérdésre, hol feketett Zsigmond uralkodását megelőzően a település. 1864-ben Fényszaru előjárói úgy tudták, hogy a település „hajdan homok szállásnak is nevezetett.” Valóban a település földrajzi nevei között több is található, amely ere utal: pl. Homok csárda mellék, Homok csárda, Homok erdő, Homoki erdő környéke, Homok iskola, Homokdüllő. Hogy Fényszaru külterületén valóban létezett egy meghatározott földterület, amelyet Homokszállásnak nevezhettek, a Lehel-kürt mondájának egyik jászsági változata is alátámasztja. „Kis Fényszaru” mint pusztá szerepelt a

hatvani szandzsák 1570. évi adóösszeírásában, azonban a „Kis fényszarusi-düllő” úgyszintén a Homok helynevekhez vezet. Tehát nagy valószínűséggel Homokszállás lehetett Jászfényszaru Árpád-kori magyar előzménye, s kezdetben itt telepedhettek meg a jászok is. Korai temetőjükből kerülhetett elő a Borjújárásán talált sír, s benne az a két



*Szerelmespár kulcstartó a XV. századból
a Jász Múzeum gyűjteményéből
Fotó: Bugyi Gábor*

gyűrű, amelyet még annakidején Hild Viktor dokumentált azóta elhíresült régészeti naplójában.

Jászfényszaru a többi jászsági településhez hasonlóan a betelepülő jászok otthona lett. A helyi jász populáció kiváltságai, melyekkel kötelezettségek is jártak, a magyartól eltérő, idegen etnikumukhoz kötődtek. A jászok az évszázadok folyamán úgy váltak magyarrá, egyes folklór-emlékeik szerint a magyaroknál is jelesebb magyarokká, hogy a 16. századig megőrizték nyelvüket is. Utóbbira azonban csak egyes családnevek és a jász szószedet utalnak. A jászok számára IV. Béla teremtett otthont Magyarországon. A föld, amelyhez bizonyos szolgálatok és földbér fejében hozzájutottak immár az övéké lett. Ez a föld kiváltságaikkal együtt oly annyira fontossá vált számukra, hogy még a redemptiot is vállalták és elérték érte.

(folytatás a 24. oldalon)

(folytatás a 23. oldalról)

Az évszázadok során a magyarországi Jászföld ősi földjükké vált. Történelmük, múltjuk a Jászföld múltjával vált azonossá. Így a Jászkürt mondában a honfoglaló Lehel vezér katonái természetsszerűleg jászok lettek.

A jászok beköltözése után még hosszú időnek kellett eltelnie, hogy tudományos módszerekkel megkezdődjék magyarországi hazájuk múltjának feltárása. Lehetséges, hogy kezdetben mindez esetlegesen, véletlenszerűen történt, az elmúlt két évtizedben azonban már a város fejlődése rendszeres kutatásokat tett lehetővé. Az utóbbi években több régészeti feltárás is folyt, s az általuk felszínre hozott leleteket, ma a Magyar Nemzeti Múzeum, a szolnoki Damjanich János Múzeum és a legutóbbi egykét év pozitív fejleményeinek következményeként immár ismételtelen a Jász

belterületének Boldog felőli szélén található az ún. Kozmadombon, az egykori Kozmadamjanszállása. Utóbbi a tatárjárás előtt egy freskókkal díszített, faragott kővekből épített templommal rendelkező település volt, amelyet Négyszállási István nemesi birtokká igyekezett átalakítani. Talán Árpád-kori településre utal a felsoroltakon kívül még a Jászfényszaru-Szegek és Csányi pusztá nevű régészeti lelőhely is.

Az úgynevezett Csörsz-árok, egyes vélemények szerint a 3. század végén, más vélemények szerint 322-332 között római mérnökök segítségével megépített szarmata védővonal, sáncszerűen erősített határvonal volt, amely Ároksháza-hoz hasonlóan keresztültszerte Fényszarut is. Azonban a település területe már a Kr.ú 1. század közepétől kezdve a hun hódításig szarmata szállásterület volt. Annak idején

A fényszarusi törekvéseket jól példázza a Fényszarusiak Baráti Egyesülete által 2000-ben megjelentetett kötet, amely címe szerint Jászfényszaru és a Jászság múltjából tett közzé tanulmányokat. Mindezt azért, mert akkor még több régészeti korszakról is úgy kellett a szerzőknek írni, hogy Jászfényszaruból egyáltalán nem voltak régészeti leleteik. Mindez azonban mára megváltozott. S ha a település az elmúlt évtizedekhez hasonló intenzitással fejlődik tovább, maholnap a Jászság legkutatottabb területévé válik.

A fényszarusiak törekvése településük múltjának tüzetesebb megismerésére mindnyájunk számára példamutató, sőt követésre méltó.

A kutatás során egyre többet tudhatunk meg múltunkról, s tudásunk gyarapodásával új és új megoldásra való kérdések merülnek fel. Új szempontokat kell figyelembe vennünk. Ahogy szűk két évtizeddel ezelőtt Czeglédi Márta egy előszóban megfogalmazta: „Tartozni valahová, hazamenni és ott-hon lenni benne ismeretek, ismeretsségek összessége. Önmagunkat meghatározni jelenleg csak múltunkkal együtt lehetséges és terveket is csak így szöhetünk tovább, jól illetve jelenbe a múltat, hozzá a jövőt.”

Hozzáteesszük ez az ősi igazság így volt az a múltban is. Hadd idézzük ide Pulszky Ferencet, a Magyar Nemzeti Múzeum első főigazgatóját, aki a „A műgyűjtemények hasznairól” című, az Athenaeumban közzétett írásában a következőket hangsúlyozta: „A múltnak képviselői az emlékek, ezek testesítik meg a köteleket, mely bennünket összefűz, szent őrzésük a nemzet első kötelessége. Ezekhez kapcsolódnak eszméink őseinkről, ezekből látjuk, hogy tekinték ők a világot, ezekben mutatkozik a múlt századok ízlése. Ki legkisebbit is közülük elront vagy elveszni hagy, a múltnak dicső palotájából egy követ tört ki, s tulajdon állásának alapját megrongálta, mert ha magasan állunk, csak a múlt az, mi bennünket felemelt, mit lábunkkal taposni nem kellene.”

A most megnyíló kiállítás is az értékeket feltáró, értékmegőrző tevékenység szép példája. Megmutatja a fényszarusi jászok törekvését szülőföldjük történetének megismerésére, s ennek segítségével hagyományaik megőrzésére, s ezzel a jászmagyarok önazonosságának és folytonosságának megőrzésére és biztosítására.

Dr. Selmecci László régész



**Szarmata kerámiák
a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményéből**

Fotó: Bugyi Gábor

Múzeum gyűjteményét gazdagítják

A kiállítás beajánlásában nem lehet feladatunk, hogy minden bemutatott régészeti kultúrát méltassunk. Ezért csak két időszakról szeretnénk szólni. Bebizonyosodott, hogy a honfoglaló magyarok Jászfényszaru területét is birtokba vették. Utódaik több települést hoztak létre. Az egyik bizonyosan a török defterben említett Kis Fényszaru, másik nevén Homokszállás, amelynek a tatárok által elpusztult belső telkeire feltételezéseink szerint a jászok betelepültek, a másik pedig a Jászfényszaru-Barátok tava nevű nagy kiterjedésű, a tatárjáráskor elpusztult település, amelynek eredeti nevét nem ismerjük. A harmadik a település ma a város

Hild Viktor is nagy mennyiségű római pénzérmét gyűjtött össze a Fényszaru környéki szarmata telepekről, amelyeket az újabb ásások is gazdagítottak. A 18-19. századi kutatók a szarmaták jazig törzsét, s általában a szarmatákat is a jászokkal rokonították, sőt azonosították. A történelmi igazság az, hogy a szarmaták is és a jászok is hasonló, indoiráni nyelvet beszéltek, nyelvi rokonságban állottak egymással. Azonban a szarmaták és a jászok között semmiféle közvetlen rokonság, kontinuitás nem állapítható meg. Fényszaru környékén több telepükkel és temetőkkel is találkozunk. S a legújabb feltárások hozzájárulhatnak kultúrájuk jobb megismeréséhez.

Lajosmizse Expo 1993–2018 – kiállítás és vásár

Lajosmizse várossá válásának 25 éves évfordulója alkalmából a Polyák Imre Sportcsarnok és környezete ünnepi díszbe öltözött. Színes programok, remek kiállítások színterévé vált.

Dr. Salacz László országgyűlési képviselő nyitotta meg a Lajosmizse Expo 1993–2018 - kiállítás és vásár, valamint a Mezőgazdasági állat-, gép- és jármű kiállításokat. Képviselő úr beszélt a kiállítások sokaságáról, az igényesen megvalósított standokról és kiállító helyekről, amelyek magas szintű szakmai tudást, kiváló eredményeket s értékeket tükröznek a lajosmizsei emberek munkájából. Mindez a látogatók számára a bőség zavarát teremtette meg, amelyhez tartalmas időtöltést kívánt.

Kiállítások: Lajosmizse és testvértelepülései, Felsőlajos, Jászberény, Magyarremete, Palics kiállítása. A Lajosmizse 2018. c. pályázatra beérkezett pályaművek, a Helyi Értéktár kiállítása, valamint a *Jász és Kun gyökereink* című kiállítás. Helyi művészek és alkotók közössége, a sportolók, a virágkötők és az Aranyhomok Vadásztársaság kiállítása. Mezőgazdasági haszonállat és gépjármű, valamint autó kiállítás. Interaktív stand.

Az Expon kiállító gazdasági társaságok és vállalkozások: GOMÉP Kft., Lajosmizsei Folplast Kft., Dancsa és Társa Bt., Freudenberg Tömítés Ipari Kft., Geréby Kúria Hotel és Lovasudvar superior, Tanyacsárda Kft., Családi Kiss Cukrászat Kft., Mizsei Gazdák, Sebők Audit Kft., Melis Testvérek, Família Szalon, Magyarvíz Ásványvíz Kft., Gárdonyi Teaház, Házisweets Kft., Rimóczi - Art, Hattyúház, Szelfi sarok.

Az Expo augusztus 20-án zárta kapuit.

Józsáné dr. Kiss Irén Expo-szervező



*A közönségdíjas Mizsei Gazdák standja
Fotó: Nyíkos László*



Testvárosunk, Jászberény kiállítási standján megkóstolhattuk a híres mézüket és a finom borukat, miközben gyönyörködhattunk a csodaszép jász hímzéseikben is

Fotó: Nyíkos László



Hagyományörzés kategóriában különdíjas a Jász és kun gyökereink című kiállítás

Fotó: Józsáné dr. Kiss Irén



„2018. év stílusa és trendje az esküvőkön” – Família Szalon bemutatója.

Fotó: Dudás Klára

Oszét sört főztek Magyarországon

A sör az egyik legrégebb és legszen-
tebb ital. Már a kőkorból készítették,
s máig éles vonal húzódik a bort és a
sört készítő népek kultúrája között. Ré-
gészeti kincsleleteink sora árulkodik
e nemes, a piramisépítőknek például
kenyér helyett adott ital készítéséről és
szerepéről.

A sokféle alapanyagból és recept sze-
rint főzött sör készítésében a legfon-
tosabb változás akkor történt, amikor
a különböző gyógynövények helyett
komlóval kezdték készíteni. A jászok
elődeinél, az iráni népekhez tartozó, a
Kaukázusban lakó oszétknél ez a ha-
gyomány a mai napig megőrződött. Az
oszétek a bronzkor óta szinte változat-
lan formában gyakorolják szokásaikat,
mutatják be bikaáldozataikat – és ké-
szítik hozzá a sört és a teljességet jel-
képező három lepényt. Hagyományaik
megismerése ezért egyben a mai Euró-
pa népei kialakulásának, történetének
megismerésében is segít bennünket.

Magyarországi látogatása során
Róza Boriszovna Tanelova és Larisza
Muhtarova Hekilaeva nem csupán az
oszét szokásokkal és hagyományokkal,
de a sörfőzés rejtelseivel is megismer-
tette az érdeklődőket. A vladikavkási
13. iskolában hagyományörzést oktató
tanárnőt és az Oszét Nemzeti Tudo-
mányos Könyvtár munkatársát ezúttal
Dombóvár város önkormányzata hívta
meg, hogy a város napja rendezvényei-
hez kapcsolódóan a város lakói ne csak
megismerjék, de meg is kóstolhassák a
híres oszét sört.

De mit kerestek oszét hagyomány-
örzők a Duna túloldalán? Egyrészt ro-
konlátogatásba jöttek, hiszen, Tolnában,
Újiregen is laknak jászok. Másrészt,
ami a kutatók számára talán még ennél
is fontosabb, az utóbbi évek régészeti
kutatásai arra világítottak rá, hogy az
iráni népekhez tartozó csoportok már
az újkőkori végétől kezdve folyamato-
san, több hullámban is elérték a Kár-
pát-medence nyugati felét, és éppen a
Kapos völgyében figyelhető meg szá-
mos olyan régészeti lelet, amely a be-
költözésükre utal. Itt elég a Kr. e. 7–6.
századra keltezhető, a közelmúltban
feltárt regölyi pannon tumulus tárgya-
it, a kurdi kincslelet sörfőzésre használt
hatalmas bronz üstjét és vödreit, az irá-
ni népek hitvilágát tükröző római kori
ólomtáblák ábrázolásait, a regölyi alán

hercegnő aranyban gazdag sírját meg-
említeni.

Az egész országból érkező, érdeklő-
dőkkel zsúfolásig megtelt Dombóvári
Helytörténeti Gyűjteményben 2018.
szeptember 6-án A Szent Sör előadá-
son mindenki részletesen megismer-
hette a sör főzősének közel tízezer éves
történetét, ezen belül is az iráni népek
árpamalátából főzött, komlóval ízesít-
ett, az európai őstörténet szempontjából
is meghatározó jelentőségű áldozati
italát. Sőt, közben a vendégek folyama-
tosan tisztították, áztatták, csíráztatták
az árpát, majd örölték és pörkölték,
főzték a malátát, komlózták a sörlét.
Jól látszott, hogy Róza Boriszovna
Tanelovát és Talata nevű csoportjának



Fonás kis tömegű orsógombbal
Fotó: Sz. G.

diákjait gyakran hívják az Észak-Oszét-
Alán Köztársaság határain messze túl is
népük hagyományainak bemutatására.
Ezúttal is a gondosan, minden egyes fá-
zisában előre megtervezett és előkészít-
ett bemutatón minden érdeklődő vé-
gigkísérhette az egyébként több napos
folyamat minden fázisát. Természe-
tesen, a végén meg is lehetett kóstolni
az elkészült mézédés oszét sört a ha-
gyományos, kerek áldozati lepényekkel
együtt.

Az élvezeteknél a sörfőzés pá-
ratlan lehetőség adott a szakemberek
számára a tudományos megfigyelésre,
az adtagyűjtésre, fotózásra. Különösen
izgalmas volt a másnapi Karthago-

koncertre a több mint kétszáz liter sört
lefőzése. A látottak alapján döbben-
tünk rá, hogy micsoda különbség van a
néhány vödörnyi „családi” mennyiség
és egy nagyobb közösségi ünnep ita-
lának megfőzéséhez szükséges eszköz-
készlet között, s a szakember számára
ekkor nyert több régészeti korú lelet is
teljesen új értelmezést.

A meglepetések sora folytatódott
akkor is, amikor bepillantottunk a ha-
gyományos gyapjúfeldolgozás világába
és a különböző méretű és területenként
eltérően használt orsógombok jelentő-
ségéről kérdezősködhettünk. Felnőttek
és gyermekek egyaránt kipróbálhatták
ügyességüket, vidáman kockáztak a
sztyepei népek kedvenc játékával, a
számunkra furcsa asztragalosz (boka-
) csontokkal, vagy a kézügyességet és
a memóriát egyaránt javító fonásokat
készíthettek.

Az eseménydús két hét alatt oszét
vendégeink Budapest, Pécs nevezetes-
ségeivel, múzeumaival is megismer-
kedtek, Szekszárdon pedig még egy
szüreten is részt vettek. Elutazásuk
előtt Dr. Nagy Janka Teodóra profesz-
sorasszony kíséretében meglátogatták
távolai rokonaikat. A Jász Múzeumban
Dr. Bathó Edit igazgatónő és Gulyás
András régész kalauzolta a kedves ven-
dégeket. A kiállítás tárgyai ezúttal kü-
lönös módon megelevenedtek. A kau-
kázusi hagyományokat folytató jász és
a több évezredes oszétiai gyakorlat sa-
jatos találkozása új és új kérdéseket fo-
galmazott meg a szakemberek számára,
amelyek megválaszolására bízhatunk
abban, új alkalmak teremődnek.

A Jászságtól az oszét vendégek Jász-
ladányban búcsúztak, ahol Tóth-Fekete
Sándor és felesége, Sárika néni révén
távolai rokonaik mindennapjairól is
képet kaphattak. A pincétől a padlásig
mindent megnézték, keresve a hason-
lóságokat és az eltéréseket, miközben
megtapasztalhatták a jászok vendég-
szeretetét.

Róza Boriszovna Tanelova és
Larisza Muhtarova pár nap alatt is jó
példát adott arról, miként lehet a ha-
gyományok erejével közösséget építeni
és úgy fejleszteni gyermekeink tudását,
képességeit, hogy közben továbbadjuk
és őket is megőrizni tanítjuk szokása-
inkat.

Dr. Szabó Géza régész



*Róza Boriszovna Tandelova
a maláta készítéshez tisztítja,
szeleli az árpát. Fotó: Sz. G.*



*A megpörkölt maláta adagolása
a sörléhez. Fotó: Sz. G.*



*Sörlé szűrése kosárba tett szalmán
keresztül. Fotó: Sz. G.*



A dombóvári előadás és kóstoló legkitartóbb érdeklői

Fotó: Sz. G.



*Larisa Muhtarova Hekilaeva átadja ajándékait
Bathó Edit múzeumigazgatónak*

Fotó: Sz. G.



*Vendégségben Jászladányon, Róza Boriszovna Tandelova,
Tóth Fekete Sándor, Nagy Janka Teodóra,
Larisa Muhtarova Hekilaeva*

Fotó: Sz. G.

Sugárné Konksek Aranka száz éves születésnapj köszöntése

Szeptember 29-én (szombaton) délelőtt zsúfolásig megtelt a jászberényi Ifjúsági Ház nagyterme az ország minden részéből érkező vendégekkel, akik azért jöttek a jászok fővárosába, hogy megköszöntsék a századik születésnapját ünneplő Sugárné Konksek Aranka helytörténeti kutatót.

A Jász Múzeum és a Konksek/Koncsik családok által szervezett ünnepség egyik háziasszonya Hortiné dr. Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója volt, aki szíves szóval köszöntötte a megjelent vendégeket, majd átadta a szót a köszöntőknek. Elsőként Pócs János országgyűlési képviselő fejezte ki jókívánságait a tizedik évtizedét átlépő ünnepeltnek. Jászberény város nevében Szatmári Antalné alpolgármester asszony mondott köszönetet Sugárné Konksek Aranka sok évtizedes helytörténeti kutatásáért, majd Hortiné dr. Bathó Edit múzeumigazgató asszony vetített képekkel idézte fel Aranka néni életútját, és a Jászság, valamint Jászberény helytörténeti múltja megismerése érdekében végzett felbecsülhetetlen munkásságát. Ezután Kókai Magdolna néprajzossal együtt köszöntötte meg Aranka nénit, aki mintegy 25 esztendeje került a Jász Múzeum kötelékébe, és ápol baráti kapcsolatot az intézmény munkatársaival. Őket a rendezvény másik háziasszonya, Veliczky Józsefné Koncsik Ilona követte, aki a jelenlévő Konksek/Koncsik családok nevében, Sára Sándor filmrendező társaságában átadta az ünnepeltnek a születésnapra készített családtörténeti emlékkönyvet. A B/5-ös formátumú, kemény borítású könyv 550 oldalon keresztül mutatja be a nagy múltú Konksek/Koncsik családok genealogiáját. A könyv törzanyagát még Aranka néni gyűjtötte össze, amelyet Veliczkyne Konksek Ilona kiegészített a hiányzó adatokkal, és megszerkesztve tekintélyes köteté formálta. A budaörsi Starkiss Kft. nyomdájában készült könyv igazán méltó ajándék volt a jászsági családok jeles kutatója számára.

A könyvtáradást követően Besenyi Vendel helytörténeti kutató és Papp Izabella levéltáros a Boldogházak Baráti Egyesülete, Tóth Tibor pedig a Fényszaruiak Baráti Egyesülete nevében köszöntötte Aranka nénit. Végezetül Mező István református lelkész a Szentírás egyik igéjét idézte fel a születésnap kapcsán.

Az ízletes ünnepi ebéd és a születésnap tortá elfogyasztása után a vendégkoszorú baráti beszélgetéssel zárta az emelkedett hangulatú születésnapot.

Iris



**Pócs János országgyűlési képviselő
köszönti az ünnepeltet
Fotó: Bugyi Gábor**



**Szatmári Antalné alpolgármester
asszony Aranka néniel
Fotó: Bugyi Gábor**



**Veliczkyne Konksek Ilona
a családtörténeti könyv szerkesztője
Fotó: Bugyi Gábor**



**Mező István református lelkész úr
Fotó: Bugyi Gábor**



**Sára Sándor filmrendező és Sugárné Konksek Aranka
Fotó: Bugyi Gábor**



*Besenyi Vendel és Papp Izabella,
a Boldogháziak Baráti Egyesülete
nevében köszöntik az ünnepeltet
Fotó: Bugyi Gábor*



A születésnap ünnepség résztvevői

Fotó: Bugyi Gábor

A Jászsági Hagyományörző Egylet Asszonyok című népi színjátéka Jászberényben

Remek előadásban élvezhettük a Jászsági Hagyományörző Egylet lelkes amatőr színjátszóinak előadásában az „Asszonyok” című színdarabot Jászberényben október 13-án. Az első világháború utolsó évében játszódó történetet színpadra írta, rendezte Hortiné dr. Bathó Edit.

A színdarab eseményeit egy jászberényi család egy napján keresztül ismerhettük meg. A darab minden mozzanata élő történetként jelent meg előttünk. Úgy tűnt, mintha egy függőnyt húztak volna szét a nézők előtt, s általa minden történet láthatóvá és megélt eseményvé formálódott. Egymás után elevedtek meg a Jászság régi szokásai, de megfigyelhettük a korabeli öltözetet és megismerhettük a jászok egykori nyelvvezetét is. A szereplők teljesen beleélték magukat a világháborús események sok szomorúságot okozó történéseibe.

Mint egy fontos helyi szokást mutatták be a búcsús zárandokokat, akik útközben megpihentek egy ismerősükénél, barátjuknál, aki jó házigazda módjára megkínálta a fáradt embereket egy kupatetőnyi friss hideg vízzel, valamint egy kis ennivalóval. Igen látványos jelenet volt, amint a nagy feszülettel, Mária énekekkel vonultak Szentkútra, a kegyeleti helyre.

Igen hiteles jelenet volt a föld eladása, és a velejáró alkudozás is. (Kalup Gyula, Papp István, Zentai Zoltánné)

Persze utána az elmaradhatatlan áldomás ivása tett pecsétet az eladásra.

Az egyik főszereplő – Gerőcs Bözsi (Bathó Edit) – mély átérzéssel mosta teknőben a ruhákat, miközben a szomszédasszonnyal (Fülöp Istvánné), a menyével (Misinkóné Palócz Erzsébet) és az anyósával (Kalup Gyuláné) folytatott beszélgetései révén tájékozódhattunk a falubeli eseményekről, és arról, hogy kikről jöttek hírek, kik sebesültek meg, kik haltak meg és kik azok, akikről még semmi hírt sem lehet hallani. Mind eközben türelmetlenül várja a levélhordót (Zentai Zoltán), hátha végre levelet kapna már a fronton harcoló fiától.

Életükhöz persze egy kis gyermeki csínytevés is hozzátartozott. A tanító úr, Paszír Károly, (Körei Nagy József) morcos ábrázattal kísérte haza azt a betyár kölyköt (Kaptás Márk), aki csúzlival kilötte a tanterem négy üvegablakát. Na, most aztán hogyan tovább? Ki fogja kifizetni a sok pénzt, amit majd az üveges kér a javításért? A gyerek nagypapa (Papp István) nem kis büszkeséggel azt mondta, úgy látszik, hogy az én unokám jól tud célozni, hogy eltalálta a saját maga által készített csúzlival az ablakokat. Ezután salamoni döntés született ezzel kapcsolatban, ahol figyelembe vették, hogy a gyerek egyébként eszes, jó tanuló, és megígérték a szülők, hogy rendezni fogják a kárt, amint tudják. Tehát most a gyerek nem kapott

büntetést, csak erős fejmosást. Igen életszerűek voltak a veszekedő asszonyok (Jánosi Irén, Kovács Jánosné), akiknek nem egyeztek a véleményeik, sőt amint kiderült, még az is lehet, hogy az egyik asszony elcsalta a másiknak az urát!

A darab végén váratlanul hazaérkezik a sebesült Jóska (Mezei Balázs) és az ugyancsak sebesült két bajtársa (Pócz István, Kormos László), s egyszerre valósággá válnak a háború rémségei. A szereplők átélve minden jelenetet, sikeresen visszaröpítették a nézőket az évszázados múltba, s ezáltal mintegy időutazásban is részesülhettünk.

Sólyom János helytörténeti kutató

Az egylet ezzel a műsorával emlékezett az I. világháborúban hőiesen helytálló honvédekre, akik közül sokan az életüket áldozták a hazájukért. Ebben az évben száz éve, hogy a Nagy Háború véget ért.

A darab ruhái Tajti Erzsébet viseletkészítő, a díszlet pedig Sárközi Norbert asztalos mester keze munkáját dicsérte. A műsor létrejöttét és bemutatását támogatta Jászberény Város Önkormányzata Humán Erőforrás Bizottsága, a Postamúzeum (Budapest), a Jász Múzeum, a Jász Múzeumért Alapítvány, a Jászkerület Nonprofit Kft., a Jászsági Térségi Televízió, Bathó Jánosné, Bódis Béla és Erdei Gábor.

KÉPES RIPORT

a Jászsági Hagyományőrző Egylet Asszonyok című darabjáról



A történet Baranyi István családjában játszódik

Fotó: Suba Bea



*Márcel, a dédma szerepében
Kalup Gyuláné*

Fotó: Szikra-Tóth Sándor



*Mihály, a levélhordó Zentai Zoltán,
Rozi, a szomszédasszony Fülöp Istvánné,
Bözsi, a gazda felesége Bathó Edit*

Fotó: Szikra-Tóth Sándor



*Juliska, az unoka szerepében
Balázs Debóra*

Fotó: Szikra-Tóth Sándor



*Terka, a gazda lánya Jánosi Irén, Mancsi,
a szomszédasszony Kovács Jánosné*

Fotó: Suba Bea



*Annus, a gazda menyje
Misinkóné Palócz Erzsébet és
unokája Jancsi, Kaptás Márk*

Fotó: Szikra-Tóth Sándor



*Boris, a szomszédasszony
Mezei Józsefné
Fotó: Szikra-Tóth Sándor*



Paszír Károly tanító szerepében Körei Nagy József

Fotó: Suba Bea



*Járomi Dezső gazda Kalup Gyula és
felesége Ilus, Zentai Zoltánné
Fotó: Szikra-Tóth Sándor*



*A helybeli Nőegylet tagjai a Baranyi családnál
Szabó Teréz – Körei Nagy Katalin, Koller Irma – Postás Bálintné,
Koncsik Róza – Bolla Jánosné*

Fotó: Suba Bea



*Antal, a búcsúvezető szerepében
Bolla János
Fotó: Szikra-Tóth Sándor*



*Hazaérkeztek a sebesült honvédek
Balról jobbra: Mezei Balázs, Pócz István, Kormos László*

Fotó: Suba Bea

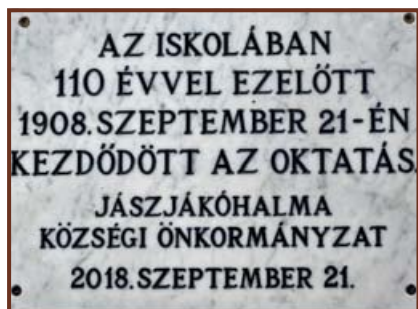
Iskolaköszöntő Jászfákóhalmán

Verőfényes őszi délután fogadta a jászfákóhalmi Öreg iskola 110 éves évfordulójára emlékezőket 2018. szeptember 21-én. A IV. Béla Általános Iskola kisdíákjai versöszállítással emlékeztek az évfordulóra.

Terjéki Tünde, a település polgármestere köszöntette a megjelenteket, köztük pedagógusokat, diákokat, akik itt tanítottak, illetve itt tanultak. „Lehetetlen elmenni az iskola előtt, hogy az emlékezés szikrája fel ne lobbantsa azok szívében az emlékek pislákoló lángját, akik ebbe az iskolába jártak” – mondta.



Fodor István Ferenc helytörténeti kutató az iskoláról mesél. Fotó: B. M.



Emléktábla az iskola falán. Fotó: B. M.

A múltidézt követően kitért az öreg épület sorsának további biztató alakulására: annak belső felújítása az idei nyáron elkezdődött, várhatóan a teljes rekonstrukció jövő évben el is készül. Ennek keretében a villanyhálózatot teljesen kicserélik, és megújul a településképet meghatározó épület homlokzata, tetőzete is.

Fodor István nyugalmazott polgármester elmondta, hogy Jászfákóhalmának 1767-ben már volt tanítója, és 1770-től már a tanítók névsora is ismeretes. Az Öreg iskola elődje 1782-ben épült fel, vályogból, amit később bővítettek. A kiszolgált régi épület helyett 1906-ban határozták el újnak az építé-

sét, azzal, hogy még két tanyasi iskolát is kell létesíteni.

Az elkészült épületben 1908. szeptember 21-én kezdődött a tanítás, azért később, mint manapság, mert a gyerekeknek a nyáron, nyárutón még dolgozniuk kellett a határban.

A II. világháború után hat osztályosról nyolc osztályos oktatásra tértek át, az iskola akkortájt két hozzátoldott tanteremmel bővült. 1950 körül lesztek az épületről a tornyot – mivel hogy az nem illett az akkori „szocreal” ízléshez. A mostani felújítással a torony visszakerül.

A megemlékezéshez kapcsolódóan megkeresték az 50 éve az iskola falában elhelyezett idődobozt. Találtak benne egy Kossuth-cigarettás dobozt, három szem vadgesztenyét, és egy üvegbe zárt



Terjéki Tünde polgármester asszony az üzenetet rejtő üveggel. Fotó: B. M.

papírra írt üzenetet. Ez utóbbi tökéletesen felidézi az akkori idők agyonpolitizált szemléletét: tulajdonképpen csak a Tanácsköztársaság 50 éves évfordulójára emlékeznek benne, és felszólítanak minket, hogy a 100 éves évfordulót is méltóan ünnepeljük meg, felkutatva „az 1919-es katonák és kommunisták nyomát.”

A község vezetése a következő 50 évre újabb időkapcsolat helyezett el. Ez tartalmaz 5, 10, 20, 50, 100 és 200 forintos pénzerméket, továbbá benne van a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Új Néplap aznapi száma, a Jákóhalmi Polgár összes ezévi száma, a képviselőtestület névsora, az óvodások, iskolások, pedagógusok névsora, fényképe, továbbá sok egyéb aktuális információ a községről. Az iskola falára emléktáblát helyeztek el az évforduló alkalmából.

Bognár Mária újságíró

Lapunk szerzői

Dr. Bathó Edit etnográfus,

a Jász Múzeum igazgatója, Jászberény

Besenyi Vendel helytörténeti kutató,

Jászberény

Bognár Mária újságíró, Budapest

Csörgő Terézia, a Lehel Vezér Gimnázium

nyugalmazott kémia-biológia szakos

tanára, Jászberény

Fodor István Ferenc helytörténeti kutató,

Jászfákóhalma

Gulyás András Zoltán, a Jász Múzeum

régész muzeológusa, Jászberény

Józsáné dr. Kiss Irén hagyományörző,

Lajosmizse

Dr. Körei Nagy Katalin jogász,

hagyományörző, Jászberény

Lukácsi László helytörténeti kutató,

Jászsászentgyörgy

Metykő Béla helytörténeti kutató,

Jászberény

Dr. Selmeczi László régész, Budapest

Sólyom János helytörténeti kutató,

Lajosmizse

Dr. Szabó Géza, a Wosinszky Mór Múzeum

régész muzeológusa, Szekszárd

Víg Márta ny. könyvtáros, Kunhegyes

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2018. december közepén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban e-mailen legkésőbb 2018. november 20-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

Lapunk a Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma, és a jászberényi Konkoly Electro Kft. támogatásával jelenik meg.

25nka

Nemzeti Kulturális Alap

KONKOLY
Electro

REDEMPTIO

A jász és kun települések honismereti lapja

Megjelenik kéthavonta

Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány
Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bugyi Gábor, Farkas Kristóf Vince,
Kókai Magdolna

Előkészítési munkák:

Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett

A kiadó és a szerkesztőség címe:

5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.

Tel./fax: 57/502-610

E-mail: jaszmuzeum@gmail.com

www.jaszmuzeum.hu

ISSN 1218-9553

Nyomdai munkák: ARTANDER Kft.

www.artander.hu